

Необходимостта за застрахуването на лозята.

Голѣма часть отъ нашето население се занимава съ лозарство; на едни мѣста по край другото земледѣлие населението работи и лозаревото, на други — специално се занимава съ лозарство, отъ което искарева своето прѣпитание. Значителни лозарски центрове въ южна България има доста, сѣщо ги имаме и въ севѣрна, има ги и сега тукъ-тамъ, но най-значителнрѣ отъ тѣхъ, като Видинъ, Ломъ, Враца, Плъвенъ и пр. се унищожиха и унищожаватъ отъ филоксерата, която отъ западния край на Княжеството върви къмъ источния, и вече е прѣскочила Балкана, за да нанесе своя ударъ и на лозаритѣ въ Южна България.

Нашата държавица минава за лозарска стърна, за производителка на хубаво и изобилно вино. Дѣто има обширни лозарски бърда, дѣто се произвежда изобилно вино, тамъ населението живѣе охолно, защото неговия трудъ винаги добръ се възнаграждава. Едно врѣме — и то не далече, а само прѣди 10 — 15 год. — населението отъ Ломско и Видинско е било едно отъ най-заможнитѣ, най-охолнитѣ и даже безгрижно за своето бждеще, защото тамошното хубаво вино се е изнасало за Сърбия и Маджарско, цѣнило се е много п отъ него населението си е имало своитѣ сигурни доходи. Отидете и погледнете сега това едно врѣме охолно население до какъвъ упадъкъ е достигнало, каква ужасна нѣмотня го е налетяла!

Земята тамъ ражда зърнести храни; но когато зърнеститѣ храни на всѣкъдѣ се родятъ, нашитѣ нѣматъ цѣна, когато не се родятъ, то нашитѣ и за насъ едвамъ стигатъ; а виното всѣкога е търговска стока, всѣкога се търси и, споредъ нуждитѣ на стопанина, всѣкога може всичката да се продаде; ето коя е разликата между храната и виното.

Но нещастieto, което вече е сполѣтелo нашето население

отъ сѣверозападния край на Княжеството, бавно, но сигурно, се разпространява все повече и повече и застрашава цѣлата стърна съ своето опустошително дѣйствие.

Освѣнъ тая голѣма и неизбежна опасностъ, за нашето лозарство има още и нѣколко други, на които искаме тукъ да посочимъ.

Всѣки у насъ знае, че прѣзъ третѣ послѣдни години, вслѣдствие на проливнитѣ дъждове и на продължителната суша, както зърнеститѣ храни не станаха, така и лозята не дадоха никаква реколта. Това е едно стихийно нещастие, противъ което човѣкъ съ нищо не може да се бори — тука е неговото абсолютно безсилие.

Болѣстѣта *Пероноспората* (*Peronospora Viticola*), наречена у насъ Манната, Балъ-схрата е една гъба — плѣсень — която изисква влага и топлина, за да се развие, ето защо зимѣ и пролѣтъ тя не се явява, а отъ Май вече започва да се развива. Между голѣмитѣ неприатели на лозарството е и Пероноспората, която изсушава листата, прави ги много рано да пожълтѣятъ и да паднатъ; а щомъ листата паднатъ гроздето не може да узрѣе, става за нищо негодно. Освѣнъ по листата Пероноспората се развива и по самото грозде, по чепкитѣ на гроздоветѣ, които опадватъ отъ лозинитѣ, както и листата. Манносано лозе, каквато и изобилна реколта да е обѣщавало по-рано, не дава никакъвъ плодъ.

Тая година на всѣкъдѣ въ Княжеството лозята обѣщаваша изобилна реколта и нашитѣ лозари очакваха да си наваксатъ онова, което прѣзъ послѣднитѣ три години изгубиха. Дъждоветѣ, които прѣзъ Априлъ, Май и Юлий ваяха въ голѣмо изобилие, послѣдвани отъ лѣтната горѣщина, благоприятстваха прѣмного за развиваннето на манната почти на всѣкъдѣ въ Княжеството, вслѣдствие на което лозята въ Южна България още прѣзъ Юний се поврѣдиха, въ Сѣверна започнаха да се поврѣждатъ и сега вече голѣмото болшинство отъ нашитѣ лозари оставатъ само съ своитѣ голи надѣжди. Въ Варна, дѣто лозята бѣха твърдѣ много респии, дѣто всички лозари очакваха голѣмо плодородие, отъ развиванне на пероноспората $\frac{3}{4}$ отъ лозята сж поврѣдени; — листата съвсѣмъ опадаха, гроздето неможе да узрѣе, а и то вече пада отъ лозинитѣ.

Противъ таѣи гъба отдавна вече употрѣбаватъ Борделе-зовия разтворъ и сж се получили добри резултати; но нашето

население, недовърчиво къмъ всѣко нововѣденне, съ недовѣрие гледа и на това лѣкуване на лозята. Ония отъ тѣхъ, които си напръскаха лозята, запазиха си реколтата; но тѣ сж само една незначителна частъ отъ всичкитѣ лозари. Въ бждеще тѣ всички ще знаятъ, каква врѣда сами си нанасятъ, ако не си прѣскаатъ лозята.

Има още една плѣсенъ, която се развива по лозовитѣ листа и стебла, която ний наричаме „кюлемо“. Тая плѣсенъ се развива заедно съ манната и отдѣлно; тя не е по-малко врѣдна за лозята. Противъ нея употрѣбаватъ прѣскане, съ кюкуртовия прахъ.

Между голѣмитѣ стихийни опасности за лозарството е и градушката. У насъ не се минава година да не падне градъ, който да нанесе голѣми загуби въобще на земледѣлнето и въ частности на лозарството. Единъ години той по-малко пада, други повече, а има години, въ които той опустошава голѣма частъ отъ лозята, както бѣше миналата година и тая година въ Руссе и Ямболско.

Противъ тая стихия челоувѣчеството е съвършено без-силно; навстина въ Ломбардия правиха опити съ специални топове, съ които гърмятъ при появяването на облаци; чуждитѣ вѣстници пишѣха по едно врѣме, че се получили много добри резултати съ тия топове, но врѣмето показва, че това е едно заблуждение на вѣрующитѣ.

Не искаме да прибавяме всевъзможнитѣ бубулечки, черве и други ндѣскоми, които нападатъ лозята и ги поврѣждатъ понеже причиняванитѣ отъ тѣхъ врѣди сж нищожни въ сравнение съ ония, които се нанасятъ отъ горѣ цитиранитѣ врагове на лозарството.

Отъ всичко до тукъ казано читателя вижда, на какви голѣми опасности е изложено нашето лозарство и неговитѣ стопане; какви загуби прѣтърпява всѣка година стърнатата отъ поврѣжданieto на лозарството, а и какво грозно бждеще му прѣдстои, ако самитѣ лозари не се замислятъ за своето бждеще, не се погрижатъ за отстранението на нѣкои поне отъ напаститѣ на лозята, противъ които сж измислени срѣдства за борба.

За да се противостои, или по-добрѣ да се намалатъ загубитѣ отъ Филоксерата, държавата отпуска всѣка година известна сума за подържанне стража противъ филоксерата, за

уреждане и поддържане разсадници съ американски пръчки, които се продават на заинтересованитѣ лозари.

За подпомагане на хората, които пострадатъ отъ градобитнина, е уреденъ „фонда за градобитнина“, който се подпомага отъ държавата съ известна и всѣка годишна помощъ отъ една стърна и налога за градобитнината върху всичкитѣ земледѣлческия произвѣдения отъ друга. Това е единъ видъ задължително взаимно-застраховане, наложено отъ държавата.

До колко се помага на пострадалитѣ съ американскитѣ разсадници и съ фонда за градобитнината това всѣкому е известно, та считаме за излишно тукъ на ново да го припомниме. Ще кажемъ само това, че нито нуждитѣ на лозаритѣ се удовлетворяватъ съ разсадницитѣ, нито пострадалитѣ отъ градобитнина се обезпечаватъ отъ фонда за градобитнината.

У насъ се е завела една практика, доста осждителна, да се чака всичко отъ държавата. Държавата може и е длъжна да упътва, да подпомага населението въ разнитѣ отрасли и прѣдприятія, отъ които се подобрява неговото помпнѣчно състояние; но тя да се нагърби съ всичко, това нито е възможно, нито пъкъ е полезно,

Ний мислимъ, че вече е врѣме нашитѣ лозаре сами да се заематъ за подобрението на своята участъ и за обезпечението на лозарството. За постиганнето на тая цѣль, споредъ нашето скромно мнѣние, най-доброто срѣдство е да се групиратъ всичкитѣ лозаре въ Княжеството въ едно взаимно-усигурително дружество, или пъкъ въ всѣки по-важенъ лозарски центъръ да се организиратъ отдѣлни дружества.

Ако има само едно дружество за цѣлото Княжество, тогава разносикитѣ за поддържането на персонала въ централно управление ще бждатъ по-малки и застрахуванитѣ лозя, въ случай на поврѣждане, ще бждатъ скоро и напълно обезщетени, понеже такава едно дружество ще располага съ достатъченъ капиталъ, а рисковетѣ ще бждатъ много по-малки.

Въ днешно врѣме съществуватъ нѣколко вида застрахувания: 1) застрахувания отъ акционерни дружества; 2) взаимно застрахувания съ опрѣдѣлена вноска; 3) взаимно застрахувания безъ всѣкакви вноски и пр.

У насъ едва ли ще се намѣри нѣкое акционерно дружество или пъкъ да се състави такава, което да рискува своитѣ капитали въ застрахуването на лозята противъ сти-

хийните нещастия, та затова тоя начинъ на застрахуване ний възоставяме.

Оставатъ два вида взаимнозастрахованя — съ опредѣленни вноски или прѣми и безъ всѣкакви вноски.

1) *Взаимнозастраховане съ опредѣленни вноски.*

Всѣки лозарски центъръ, градъ, село, околия, окръгъ или цѣлото Княжество (всичкиѣ лозари въ стърната или само желающитѣ) си организира едно лозарско дружество, което има за цѣль да обезпечи членоветѣ лозари на това дружество противъ стихийните нещастия — градъ, наводнения, суша, пероноспора и пр. Срѣдствата на такова дружество сж годишните вноски за извѣстно пространство лозе, застрахувано на взаимноусигурително дружество; така напр.: всѣки стопанинъ, който е членъ на взаимнозастрахователно дружество плаща за всѣки свой дюлюмъ лозе усигурителна годишна такса 2 лева. Въ случай на поврѣда дружеството въ най-скоро врѣме заплаща напълно всичката загуба, която се опредѣля отъ една коммисия, на която членоветѣ сж и членове на дружеството.

Въ края на всѣка година, слѣдъ като се исплатятъ всичкитѣ загуби прѣзъ годината, останалия капиталъ е собственостъ на всички членове отъ взаимнозастрахователното дружество.

2) *Взаимнозастраховане безъ вноски.*

Тоя видъ застраховки е свършено безъ равнски: безъ управление на дружеството, безъ бюро, безъ агенти. Тука се постѣпя по слѣдуюция начинъ: въ всѣки лозарски центъръ въ общинското управление се държи единъ дневникъ, въ който въ началото на годината всѣки стопанинъ самъ или чрѣзъ пълномощникъ записва кои и какво пространство лозя застрахува противъ стихийни нещастия, безъ да внесе нито стотинка. Ако прѣзъ течението на годината лозята пострадатъ отъ каквато-и-да-била стихия, лозаретѣ помежду си избиратъ тричленна коммисия, повикватъ и двама членове отъ съседната община, всички заедно оцѣняватъ загубитѣ, които записватъ въ дневника за „загуби“ въ общината. Тукъ неможе да се допуска по-висока оцѣнка отъ дѣйствителната, понеже всѣки членъ е заинтересованъ.

Въ края на годината, ако всѣка община отдѣлно си е

направила застраховката, избиратъ се само трима души отъ общината, ако застраховката се простира върху цѣлата стѣрна, тогава се избиратъ по единъ членъ отъ всѣки окръженъ съвѣтъ; тия членове общински или окръжни — се събиратъ, присмѣтатъ всичко колко дюлюми лозя има застраховани и колко сж причиненитѣ прѣзъ годината загуби и прѣсмѣтатъ, по колко се пада да плати за всѣки застрахуванъ дюлюмъ, за да се исплатятъ загубитѣ.

Щомъ се опрѣдѣли припадающата се такса на всѣки дюлюмъ всѣки стопанинъ е длъженъ въ 3 дена да внесе въ общината припадающата се сума за застрахуванитѣ му лозя. Отъ събраната сума общината исплаща на пострадалитѣ стопане, ако има такива, а излишъка испраща въ централната комисия, която разпрѣдѣля, кждѣ колко да се испрати.

На комисията се плаща отъ лозаритѣ само за врѣмето, когато работи, и тя е длъжна въ най-късо врѣме да привърши всички разпрѣдѣления и изчисления, за да не се товарятъ членоветѣ лозари съ разноси.

Въ тоя случай нѣма ни излишъкъ отъ прѣмийтѣ, които да съставятъ запасенъ фондъ, ни недостатъченъ капиталъ за плащане на загубитѣ. Ако прѣзъ годината сж причинени голѣми загуби, тогава всѣки членъ ще плати по-висока такса за обезщетение на пострадалитѣ и обратно.

При тоя видъ застраховка никога неможе да се плати загубата скоро подиръ причиняването ѝ, а всѣкога трѣбва да се чака края на годината (края на лозарската година — мѣсець Октомврий), за да се присмѣтнагъ и исплатятъ загубитѣ.

За да вирѣе и успѣва тоя видъ застраховка, необходимо е всички членове, които правятъ частъ отъ застрахователното тѣло, да бждатъ искрени и акуратни, да изпълняватъ безъ прѣкословно задължението, което сами сж си паложили. Щомъ се получи извѣстие, каква е застрахователната прѣмия, всѣки членъ трѣбва по-скоро да си внесе въ общината припадаемата му се частъ за застрахованитѣ лозя, за да се свърши всичко по-скоро; а това може да се направи само отъ съзнателни хора.

У насъ, ако се случи въ цѣла една община да нѣма врѣда по лозята, а се надне по 50 ст, на дюлюмъ застрахователна прѣмия за обезщетение поврѣдитѣ въ други общини и всичкитѣ лозя сж застраховани по послѣдния типъ, то си-

гурно съвсѣмъ малцина ще бждѣтъ тия членове, които ще отидатъ скоро и доброволно да си внесятъ припадащата имъ се такса, щомъ лозията имъ сж здравя; ето защо у насъ тоя видъ застрахуване на лозията безъ опрѣдѣлени прѣмни за сега, а може би още и за дълго врѣме, нѣма да бжде приложимъ.

Възможния и приложимия у насъ видъ на застрахуване лозията е взаимнозастраховането съ опрѣдѣлени годишни прѣмни. Тукъ още въ началото на годината, още когато някой не може да знае, да ли ще го постигне нѣкое нещастие или не прѣвъзъ течение на година, за да бжде обезпеченъ дълженъ е да си внесе въ дружеството опрѣдѣлената годишна прѣмня. Много значи да се притечешъ на помощъ на единъ пострадалъ още при самото нещастие или наскоро слѣдъ това. Взаимнозастрахователното дружество съ опрѣдѣлени прѣмни най-лесно може да направи това, понеже нѣма защо да чака края на годината, за да се видятъ общитѣ загуби и да се присмѣтне, какъвъ процентъ ще трѣбва да се плати на пострадалния, а ощо слѣдъ оцѣнката на загубата ще исплаща на пострадалия.

Може да ни се възрази: „ами ако загубитѣ сж голѣми и всичкати събрана сума отъ прѣмнитѣ е недостатъчна, тогава на първи пострадалитѣ ще се плати напълно, а на послѣднитѣ нѣма да се даде нищо.“

При сегашния законъ за градобитнината, което е задължително взаимнозастраховане на всичкитѣ произвѣдения земледѣлчески, освѣнъ на ливадитѣ, подъ надзора, ржководството и подпомаганието отъ страна на държавата, съ една нищожна връхнина за градобитнината, никога не ще може да бждѣтъ на врѣме и напълно обезщетени пострадалитѣ. При взаимнозастраховането на лозията, съ опрѣдѣлени годишни прѣмни, ще се взематъ всичкитѣ причинени загуби отъ градушка за единъ периодъ отъ 5 год. и отъ тѣхъ ще се пзвади срѣдната годишна загуба на дюлюъ; годишната прѣмня трѣбва да бжде съ 5% по-висока отъ срѣдната годишна загуба на дюлюъ и тогава нѣма да има има никакъвъ рискъ, че единъ отъ членоветѣ ще бждѣтъ обезщетени напълно, а други съвсѣмъ малко или никакъ.

Споредъ до сега направенитѣ наблюдения въ разнитѣ държави за поврѣдитѣ отъ градобитнина е намѣрено, че прѣмни

отъ $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ най-много 2% отъ стойността на всѣко лозе сж достатѣчни за обезщетение поврѣдитѣ отъ градушка. Единичнитѣ цѣни на лозята у насъ (като се смѣта за продажна мѣрка-долюмъ) на различни мѣста е различна, — въ едно и сѣщо бърдо едно лозе струва 150 л. дюлюма, друго струва 300 л.; споредѣ оцѣнката ще се смѣта $1\frac{1}{2}$ или 2% прѣмията.

Щомъ се плащатъ такива прѣмии, то сигурно въ дружественната касса всѣкога ще има достатѣчно пари за обезщетения; а когато нѣма много загуби, излишѣка ще съставлява запасенъ фондъ на дружеството, който ще се усилва отъ всѣкагодишнитѣ излишѣци и тия пари сж пакъ на членоветѣ отъ взаимнозастрахованаето.

Тоя видъ застрахуване има още и това прѣимущество, че щомъ запасния фондъ е доста голѣмъ, отъ него може на много мѣста да се уредятъ дружествени расадници съ американски прѣчки за борба противъ филоксерата и подпомагане на пострадалитѣ отъ нея лозари; доходитѣ отъ тия расадници, ако има такива, ще отиватъ въ дружественната касса. Отъ тоя фондъ ще се набавятъ съ ниска цѣна прѣскачки за борба противъ прроноспората, сѣщо синѣ-камѣкъ; както прѣскачкитѣ. тѣй ѝ синия камѣкъ може даромъ да се раздава на членоветѣ сами ѝ само да си прѣскатъ лозята.

Тукъ вече, при достатѣчни срѣдства, всичко ще зависи отъ подготовката, умѣнната и прѣдприемчивостъта на лицата, поставени на чело на дружеството, да се прѣдпазятъ членоветѣ на дружеството и въобще нашето лозарство отъ голѣми загуби, каквито вече го застрашаватъ.

Кѣмъ такова едно дружество, поставено на здрави начала и добрѣ ръководено, държавата никога нѣма да остане безучастенъ зритель, — интереситѣ на населението и на държавата сж нераздѣлени; устрояването на такива дружества е само едно облекчение и улесняване задачата на държавата, ето защо въ такива случаи държавата всѣкога ще бѣде готова да се притече на помощъ и съ своитѣ субсидии и съ своитѣ полѣзни съвѣти.

Не трѣбва да се очаква всичко отъ държавата за обезпечение доходността отъ нашето земледѣлие въобще и частно отъ лозарството; стихийнитѣ и нестихийнитѣ злини за нашия поминѣкъ сж толкова много и така разнообразни, щото, ако чакаме всѣ държава да намалява тѣхната зловрѣдностъ, тя

никога нѣма да бѣде въ състояние да извърши това, даже да располага съ най-голѣми сръдства и да положи всичкитѣ свои старания. Тука вече трѣбва частната инициатива да прояви своята мощна сила и само подпомагана отъ държавата тя би била въ състояние да принесе огромна полза на самитѣ инициатори и на стърната.

Спорѣдъ насъ необходимо е да се организира едно взаимно-застрахователно дружество за лозарството споредъ горѣуказанитѣ начала, за да се обезпечатъ до нейде нашитѣ лозари отъ неминуемитѣ всѣкагодиншни загуби и когато се види голѣмата полза отъ такова застраховане, когато самитѣ членове се убѣдятъ, че едно такова здружение е отъ голѣма полза за тѣхъ, тогава вече взаимнозастрахованието може да се распростре и върху другитѣ земни произведения.

Безъ взаимнозастраховане, което е взаимноспомоганне, нашето лозарство се застрашава отъ непоносими за стопанитѣ му загуби, които стопане едни слѣдъ други ще бѣдятъ опростаявани.

Добринъ.

Земледѣлието съ неговитѣ отрасли, презъ 1899|900 год., представено отъ Г. г. Окр. Управители.

Ако до сега сж ставали, ставатъ и ще ставатъ грѣшки въ мѣропріятіята, които се взематъ отъ страна на централното правителство и отъ, единичкитѣ компетентни за това, окр. съвѣти, съ цѣль да се повдигне земледѣлието, скотовѣдството и пр. та съ това да се създаде благосъстояние на населението, тѣ се дължатъ, много пжти сме го казали, на това, че прѣди вземанieto на тѣзи мѣрки не сж ставали проучвания на материята върху която тѣ ще легнатъ. Дѣйствиелно, благодарение заинтересованността на нѣкои Г. г. Окр. Управители и Окр. Съвѣтници и на института на земледѣлческитѣ надзиратели, койго толкова рано и не оправдателно загина, бѣха станали вече нѣкадѣ основни проучвания и мѣркитѣ, които се взимаха, неможеха освѣнъ да се укажатъ цѣлесообразни; обаче, за голѣма жалость Българската лоша черта — да въставаме противъ направеното отъ прѣдшественницатѣ си и нашето бързанне да

закриваме и откриваме институти, вмѣсто да подобряваме и направляваме откритиѣ, туря точка на тѣзи проучвания и обезсилва проученото.

Единъ бѣгълъ поглѣдъ назадъ, хвърленъ отъ читателитѣ ни, ще ги убѣди, че съ стотини хляди грѣшни левове сж отивали по вѣтъра, само затова, че направеното съ тѣхъ, е направено отъ хора, които по политически убеждения сж се различавали отъ тѣзи, които го развалятъ. Това е ставало отъ заработванието на окр. съвѣти и до сега, на ще става и за напредъ. Благодарение на това у насъ се построиха на окр. срѣдства желѣзарици за земл. машини и орджия и за повдиганне на желѣзарската индустрия, които отпослѣ послужиха за военни мастерски, построиха се винарници, които сега сж училища, построиха се училища, които сега сж казарми, построиха се помѣщения за коневѣдни станции, които сж сега военни конюшни. Доставиха се земл. машини, които раждаватъ подъ савантитѣ и пр.

Всичко това иде да потвърди, че ако тука имаше единъ рѣдъ за работа, прѣдшествуванъ съ изучаванне условията и нуждитѣ на нашето стопанство и ако хората, които боравеха съ това се въодушевяваха отъ идеята да помогнатъ на това стопанство, та съ това да оправдаятъ и довѣрието на избирателитѣ си, ние нѣмаше да виждаме толкова окръжни пари, похарчени съ благи надѣжди, да отиватъ на вѣтъра и щѣхме сега да констатираме баремъ що-годѣ подобръние въ нашето стопанство, което да се отдаде на дѣятелността на окр. съвѣти и тѣхнитѣ постоянни комитети.

Отдалечихме се малко отъ зададения си въпросъ за да разяснимъ на читателитѣ си, кои сж, спорѣдъ насъ, причинитѣ за никаквѣй резултатъ отъ 20 годишната дѣятелность на окр. съвѣти, съ чията дѣятелность се занимаватъ и окр. управители и да изтъкнемъ нуждата отъ прѣдварително основно проучване на нуждитѣ и условията, при които се намира нашето стопанство и че чакъ слѣдъ тѣхъ трѣбва да слѣдватъ мѣрkitѣ за подобръния. Сега за сега единички институтъ, комуто ако и не чрѣзъ законъ нѣ морално се възлага да прави тѣзи проучвания, е института на г. г. окр. управители.

Въ изпълнение на чл. 45 отъ Закона за окр. съвѣти г. г. окр. управители трѣбва да прѣдставляватъ прѣдъ сесията на окр. съвѣти единъ докладъ за състоянието на повѣренитѣ

имъ окръжн прѣзъ течение на данната година. Този докладъ, спорѣдъ водений до сега рѣдъ, обѣма състоянието на окръжнѣто въ образователно, поминъчно, административно, санитарно и пр. отношения. Възъ основание на констатираното отъ г. управителя състояние на окръжнѣто, той внесе въ сѣщій си докладъ прѣдложения или въ резюме мѣрките, които окр. сѣвѣтъ, спорѣдъ него, трѣбва да вземе, за да се поправятъ недостатъцитѣ въ състоянието на окръжнѣто що той е констатиралъ въ доклада си, та съ това да се постигне благоденствие за населението въ окръжнѣто. Окр. сѣвѣтъ разгледва тѣзи прѣдложения и взима по тѣхъ нужднитѣ мѣрки.

Понеже, както казахме и отъ рано, за сега единички сж окр. управители, които проучватъ окръжната и тѣхнитѣ проучвания комбинирани въ единъ докладъ се поднасятъ прѣдъ окр. сѣвѣтъ и понеже, въ повечето пкти, всѣка частна инициатива за нови, вѣнъ отъ управителовитѣ, прѣдложения, липсува у окръжнитѣ сѣвѣтници, та окр. сѣвѣтъ се сезпрва само съ прѣдложенията на управителя и понеже по аналогия слѣдва окр. управителъ въ своя си докладъ да констатира резултатитѣ отъ мѣрките, взети въ по прѣдната сессия на окр. сѣвѣтъ, то докладитѣ на окр. управители се явяватъ като документи отъ голѣмъ интересъ при проучванието на нашата дѣятелность за подобрѣние на народното ни благосѣстояние, а особенно за подобрѣнѣто на народний ни поминѣкъ и за това съ настоящата си статия ще се постараемъ да разгледаме докладитѣ на г. г. окр. управители, прѣдставени прѣдъ тѣзгодишната сессия на окр. сѣвѣти и то само по отношение на поминѣка, като по тѣхъ ще направимъ и нашитѣ си расжждения.

Прѣди това, обаче, нѣка спомѣнемъ и слѣдующето: ние знаемъ, че докладитѣ не сж чисто дѣло на окр. управители, а въ тѣхъ сж вземали участие и респективнитѣ учрѣждения въ окръжнѣто спорѣдъ отдѣла, който тѣ сж натоварени да ръководятъ, обаче ние трѣбва да сѣтаме, че доклада е (официаленъ документъ, отговорностьта на който пада единствено върху окр. управителъ, който го е подписалъ и прѣдставилъ прѣдъ сесията на окр. сѣвѣтъ.

Прочне да пристѣпимъ къмъ зададената си задача.

1). **Севлиевско Окрѣжие**, Окр. Управителъ Хр. Драгановъ.

Поминѣкъ: а) *Земледѣлие*. Г-нъ управителя Хр. Дра-

гановъ констатира, че земледѣлието т. г. дало *по-добър плодъ* отъ миналата. Есеннитѣ и пролѣтнитѣ посѣви били много добри. По причина на продължителнитѣ дъждове нивитѣ до като били зелени се поврѣднили пѣкждѣ отъ подгаряние та немогло върното имъ да налѣе. Пдинадесетъ села пострадали отъ градушка, нѣ загубитѣ били малки, понеже градушката паднала рано та много отъ посѣвитѣ отпослѣ се съвзела. Констатира, че т. г. реколта била два пѣти повече отъ м. г. и за двѣтѣ околии: Севлиеуска и Габровска. Слѣдъ това г. Управителя казва дословно слѣдующето:

„Макаръ и една частъ отъ окръга да е балканиста, пакъ главния поминакъ на населението се състои въ земледѣлието. Ето защо очитѣ на всѣкиго трѣбва да бждатъ обрнати къмъ него. За подобреннето му голѣми старания употребява Министерството на Земледѣлието и Търговията. *До нейде съдѣйствуватъ и общинскиятъ съветъ, като предвиждатъ суми въ бюджетитѣ си* (к. н.)

Обаче, населението, което трѣбва само да се погрижи за това подобрене и да се възползува отъ това, което образованитѣ народи сѣ познали и ний трѣбва да го вземемъ на готово, стои пасивно и се задоволява съ това, което получава отъ земята по единъ съвършено примитивенъ начинъ.

Тази година, по желанието на по-заможнитѣ земледѣлци въ Върбовската с. община, Министерството на Търговията и земледѣлието имъ прѣпорѣча да си набавятъ единъ видъ пелени вършачки, съ цѣна отъ 1000 до 3000 лева. Обаче заинтересованитѣ лица се отказаха, щомъ имъ се съобщиха цѣнитѣ. По-скѣпнитѣ машини мѣчно ще си пробиятъ пѣтъ между нашето земледѣлческо население по единственната причина, че нѣмаме голѣми землевладеци, а малкитѣ, при дневнитѣ осѣждни срѣдства за помпнѣкъ, едва ли нѣкои отъ тѣхъ биха се рѣшили да си ги доизаятъ. На учителитѣ, инспекторитѣ по лозарството и на всички интелигентни сили се вмѣнява въ обязанность да популяризиратъ земледѣлческата наука мѣжду земледѣлческото население.“

Слѣдъ това г. Управителя пристѣпя да разглѣдва *лозарството*. Той констатира, че лозята въ Севлиеуска околия, която съставлявали добръ помпнѣкъ отива по злѣ, а не по-добрѣ, благодарение на филуксерата. Освѣнъ филуксерата не малко ги сушила маната (пероноспората). Отъ начало обѣщавали добро плодородие, нѣ сега тия, които не били прѣскани подгорѣли. Въ Габровска околия като балканиста не вирѣли лозя, освѣнъ въ 3 — 4 общини, които пѣкъ изгорѣли отъ маната.

Минава слѣдъ това къмъ *овощарството*. То било много развито особено въ Габровска околия. Населението се ползувало *до нейде* (к. н.) отъ него, а освѣнъ това и условията въ окръга спомагали за неговото развитие. По тѣзи причина Министер. на Земледѣлието и Търговията устроило единъ държавенъ разсадникъ край гр. Севлиево, отъ който разсадникъ 30 декара било засѣто съ ябалки, 15 дек. съ круши,

10 дек. съ сливи и близо 11 дек. съ черници. Населението захванало да си набавя и засажда въ градинитѣ отъ тѣзи облагородени фиданки. Той вѣрва, че по този начинъ слѣдъ нѣколко години овощарството щѣло да се повдигне и да дава още по добръ поминѣкъ на населението, слѣдъ което дословно казва: „За жалость обаче, че тая година, *по причина на лисеници* (к. н.) и продължителни дъждове овощнитѣ дървета въ окръга, съ исклучение на сливитѣ, не сж тъй добри.“

Слѣдъ овощарството г. Драгановъ занимава доста на кратко свѣѣта съ тютюна, гюла, пчеларството и копринарството, като за тютюна казва, че се сѣялъ само въ Севлие夫ска околия, а въ Габровска не ставаѣ, че тѣзи година били посѣти 174 декара съ тютюнъ, кнгатѣ миналата само 63 декара. За гюла казва, че такѣвъ имало само въ двѣ села въ Севлие夫ска околия и че въ едното било произведено 292 мускала масло. За пчеларството казва, че имало условия на неговото развиване, че то било доста развито и че тѣзи година пчелитѣ се роили по 2 — 3 пѣти. За *копринарството* казва нѣщо повече, което исѣѣло трѣбва да приведемъ: Той казва:

„Сравнително миналата година, прѣзъ тая година се извадиха повече пашкули. Въ Севлие夫ската околия е било раздадено на 1114 семейства 413 унци бубено сѣме. Въ цѣлата околия около 6194 килограма пашкули сж произведени, по качество повече отъ сивитѣ пашкули, които сж най-хубавитѣ. Въ Габровската околия е било раздадено около 380 унци, отъ които се произведени около 17000 килограма пашкули отъ най добро качество. Миналата година въ нея околия тая реколта бѣше свѣѣмъ слаба.“

Както се виждъ, реколтата въ Севлие夫. околия не е тъй добра както въ Габровската. Причината е, че не всичкото сѣме е излѣзло добро, поради което една частъ отъ бубитѣ измрѣха. Най-добъръ резултатъ е дало сѣмето отъ фирмата „Cosonis Gaines.“ Споредъ казаннето на инспектора по лозарството, една частъ отъ бубитѣ въ тая околия е измрѣла отъ болѣстѣта „флашерия.“

Окръга прѣдставява всички условия за развитието на копринарството. Мѣрки за развитието сж взети съ въвеждане закона и правилника за подиганнето му. Главното условие е раздаване на здраво сѣме и распространение на черницата. И тая година, както и миналата година, отъ държавния разсадникъ край Севлиево се разпродоаха доста много черничевѣ фиданки за развъждане на това дърво. Едно още условие, което ще бѣде добръ, ако се вземе, е: да може правителството нѣкакъ да намѣри по-добъръ пазаръ за пашкулитѣ. Тая година въ началото, както въ Севлиево, тъй и въ Габрово, пашкулитѣ се продаваха до $3\frac{1}{2}$ лева килограма, а отъ по-подири, вслѣствие едружаваннето на търговцитѣ, се намали цѣната имъ отъ 2 лева и 20 ст. до 1 левъ и 90 ст. кгр. При откриваннето на добъръ пазаръ на пашкулитѣ, производителитѣ ще добиватъ едно окуражаванне къмъ този промишленъ клонъ.“

б. Горитѣ. Г-нъ Управия като констатира, че окръга билъ гористъ, че най много сж частнитѣ гори, че пазението на общ. гори било въвложено на общ. горски стражари, а

на държавните гори — на 18 държавни горски стражари, двама отъ които били старши, на които било повѣрено и надзора на лова и риболовството, казва: „Този персоналъ твърдѣ не е достатъченъ за пазението на такова едно пространство въ окръга. Обаче по причина на финансовата криза нѣма възможностъ да се увеличи.“ Слѣдъ това съобщава законний начинъ на експлоатирание на държавните, частните и общински гори. Съобщава вида на материала отъ горитѣ. Явява че Сухиндолската община т. г. била засадила една полугориста охранителна мѣстностъ по инициативата на общ. кметъ, надъ селото, състояща се отъ 500 декара, съ черничевы фиданки. Най послѣ свършва за горитѣ като казва: „Нарушенията на закона за горитѣ, по причина на строгитѣ му наказателни распорѣждания, почватъ вече да ставатъ по рѣдки. Миналата година въ доклада е казано, че е имало 684 души глобени, когато сега нѣма повече отъ 258 души“.

в). *Скотовъдство*. Само въ конската раса било въведено до нѣкждѣ измѣнение въ смисълъ на подобрѣние чрѣзъ добри избрани жребци. Послѣ се казва: „Окрѣга прѣдставлява всички сгодни условия за развъждане скотовъдството нѣ за да може то още по добрѣ да напрѣдва изисква се добръ пазаръ за вънкашенъ износъ. *Безъ такъвъ износъ скотовъдцитѣ не могатъ да изеличатъ достатъчно материална полза, а щомъ нѣма добра полза, то тѣ, разбира се, не могатъ да се завзематъ за подобрѣнието му*“ (к. н.). По нататкъ се съобщава количеството на добитѣка по околии и видѣ, спомѣнува се за държавните жребци, които сж били на съвокупителни станции въ окръга, за покрититѣ кобили, за подобрѣнитѣ и скопенитѣ жребци и за болѣститѣ на добитѣка.

Слѣдъ като спомѣнува, че, по причина на земледѣлческата криза, създадена отъ 2—3 годишния неурожай, *търговията* е въ застоѣ, г нѣ Упѣвителя пристѣпва. къмъ разглѣждане на:

г). *Кредитнитѣ учрѣждения*. Тукъ намираме, че въ гр. Севлиево, освѣнъ земледѣлческата касса, имало още шестъ кредитни дружества на разни занаятчийски съсловия, а въ околната имало само въ селото Димча дружество „Копачъ.“ Въ Габрово, освѣнъ земледѣл. касса, имало още четири кредитни дружества тоже на занаятчийски съсловия, а въ с. Недѣвци имало едно д-ство „Стара планина“. Освѣнъ това г-нъ Управителя ни явява още, че въ селата Димча и Сухин-

долъ — Севлиеуска околия и с. Боженци, Габровска околия имало общ. касп. Задачата на тѣзи учрѣждения била да улѣс-няватъ населението съ ефтинъ кредитъ, нъ при все това една значителна частъ отъ населението била заплетена въ лихварски рѣцѣ и плащала лихви 30 — 40 — 50%. Забѣлѣзва, че при тѣзи лихви това население повече загазва въ дългове и че имало случаи цѣли сѣмѣйства да се опропастяватъ като всичко имъ се усвоява отъ лихваритѣ. Исказва мнѣние „да се контролиратъ много строго тѣхнитѣ (разбирай на лихваритѣ. Р.) дѣйствия, а земеделѣческитѣ каспи да почнатъ да правятъ съ ипотека и дългосрочни заеми на бъднитѣ земеделѣци.“ (к. п).

Като дохожда да говори за народното просвѣщение, г-нъ Управителя съ нѣколко думи спомѣнува за вечернитѣ и недѣлни училища, отъ което излиза, че вечерни училища имало отворени само въ 7 села, които траели по 3½. мѣсеци. Въ 12 села отъ Севлиеуска околия и 2 въ Габровска имало съставени читалища съ цѣль за повдигане на населението въ нравственено и умственено отношение, освѣтъ. 9-тѣ дружества въ Севлиево и Габрово, които прѣслѣдватъ същата цѣль.

Г-нъ Окр. Управитель, Хр. Драгановъ, свършва своя си докладъ отъ 44 страници безъ да искаже желание да се взематъ нѣкои мѣрки отъ страна на окр. съвѣтъ за подобръние на сервизитѣ въ окръга му. Това ние си го обясняваме съ обстоятелството, че той, като ималъ прѣдъ видъ забатаченото финансово положение на окръжieto, за което спомѣнува на стр. 36 въ доклада си, че всичкитѣ окр. приходи били секвестирани отъ кредиторитѣ на окръжний съвѣтъ, намѣрилъ е за по умно да не внесе никакви прѣдложения, които и да би се уважили отъ окр. съвѣтъ, ще си останатъ само рѣшения написани на книга, безъ да се приложатъ на дѣло по нѣжане пари въ окр. каса. Ако дѣйствително г-нъ Драгановъ е ималъ това прѣдъ видъ, та не е направилъ никакви прѣдложения въ сесията, спорѣдъ насъ, е много оправдателно, защото по-добрѣ е да се постигне така, отколкото за очи прѣдъ свѣта да се прѣдвиждатъ сумми по десетки хиляди левове въ окр. бюджетъ за разни подобръния, а въ дѣйствителностъ да не се харчатъ сантимъ за това по простата причина, че нѣма въ касата нищо.

Нека сега направимъ и ний напшѣмъ си съждения по доклада на Г-на Драганова.

Прѣди всичко ний намираме, че ако и на кратко (въ 44 странаці), Г-нъ Драгановъ е сполучилъ до нѣкъдѣ да ни даде едно що-годѣ ясно прѣдставление за положението на окръжиято му. Ако той бѣше по развилъ разнитѣ отдѣли въ доклада си съществуващата празнота щеше да се попълни. Знаемъ, че Министерството на Вътрѣшнитѣ работи ежегодно привлича вниманието на окр. управители къмъ краткостъ въ докладитѣ си. Съ това Министерството като че иска да откаже значението на тѣзи доклади; съ това то прави безъ съмнѣние една грѣшка.

Една чувствителна празнота въ отдѣла за специалното земледѣлие, е че никадѣ Г-нъ Управителя не ни казва обработваемото пространство, пространството на ливадитѣ, пасищата и пр. За да може читателя или по-добрѣ окр. съвѣтникъ, за когото е именно прѣдназначенъ този докладъ, да разбере истинското положение на земледѣлието въ окръжиято, та върху това да дава своето съгласие или несъгласие по рѣшаваемитѣ въпроси, необходиму му е да знае обработваемото и не обработваемото но използваваемо пространство, неговото разпрѣдѣление мѣжду притежателитѣ му, стойността му по категории и пр. Въ това отношение докладътъ на Г-нъ Драганова е много сухъ. Ако за други окръзи това би било по-малко важно, за Севлиевскій окръгъ това е важно, защото, както виждаме отъ докладътъ, частъ отъ този окръгъ, именно Габровската околия е гориста и за това по промишленна, отколкото земледѣлческа. За да може да се узнае размѣра на стопанствата и за да може да се състави опрѣдѣленно понятие за источника на прѣхраната на даденото население тѣзи свѣдения се явяватъ като необходими.

Не отъ по-малка важностъ е да се знае доходността на земята, а най паче плодоношеннето ѝ на хектаръ. Това е особено важно за бѣджитѣ реформатори на земледѣлческото ни дѣло.

Въ цитирания отъ насъ откъслекъ за земледѣлието, Г-нъ Управителя ни казва, че и общинскитѣ съвѣти до нѣйдѣ съдѣйствували за подобрене земледѣлието, като прѣдвиждали сумми въ бюджетитѣ си за тази цѣль. Дѣйствиелно и ние сме имали случаи да виждаме въ общинскитѣ бюджети сумми подѣ

параграфъ: *за подобръние земледѣлието и скотовѣдството*. Това общинскитѣ съвѣти не го правятъ по частна инициатива и отъ съзнание, че това е необходимо да сторятъ, а прѣдвж-
датъ таква сума защото чл. 85, алинея 9, отъ закона за селскитѣ общини ги задѣлжава и защото бланкитѣ за бюджетитѣ биватъ напечатани, та и срѣщу този параграфъ трѣбва да фигурира нѣкаква си цифра. Обаче нека ни е позволено да се съмняваме въ твърдѣнието на г-на управителя, че и общинскитѣ съвѣти по този начинъ помагали *до нѣйде* за подобръние на земледѣлието. Пишуция тия редове си е задавалъ задача да изучи до колко общинитѣ сж били дѣйствували до сега за подобръние на земледѣлието и събранитѣ отъ него факти говорятъ, че тѣ нищо не се направили въ изучаванитѣ отъ него 9 окръзи, та се съмнява въ тѣхната дѣятелностъ и за СевлиеВСКІЙ окръгъ. Повечето отъ общинитѣ просто за подигравка турятъ въ громкий параграфъ: *за подобръние земледѣлието и скотовѣдството 7 или 10 лева*, които, естествено, поради ничтожността си оставатъ неизрасходвани. Е, моля Ви се, възможно ли е да се очаква отъ тѣзи общин. съвѣти нѣкакви подобръния въ земледѣлието и скотовѣдството, когато тѣхната щедростъ въ това достига на 7—10 л. годишно? Ний знаемъ случаи, когато окр. пост. комиссия, въ пълно съзнание нуждата отъ подобръние земледѣлието и скотовѣдството сж вписвали на законно основание сумми по-големи въ общ. бюджети, които сумми въ продължение на нѣколко години сж събирани и вписани въ земледѣлческитѣ касни и когато тѣ со парасвали до толкова щото е било възможно да се прѣдприеме нѣщо за цѣльта, като се купи общ. жребець или бикъ или общ. нѣкаква земледѣлческа машина или нѣкакви сѣмѣна, общ. съвѣти като поправо отговорницитѣ за тѣзи сумми сж отказвали да ги употребятъ за цѣльта. Отъ това се вижда, че даже и когато опрѣдѣлени специално за цѣльта сумми има на разположение, общинскитѣ съвѣти сж се противопоставяли. Всичко това ни дава право, както и по рано казахме, да се съмняваме въ това, че общинскитѣ съвѣти въ СевлиеВСКІЙ окръгъ сж помагали на земледѣлческото дѣло. Нѣмаше да бѣде злѣ, ако г-нъ управителя само въ нѣколко рѣда констатираше коя отъ селскитѣ или градски общини какво е направила въ полза на земледѣлието и скотовѣдството.

Когато говори г-нъ управителя за овошарството мѣжду

другото спомънува, че тая година по причина на гасеници и продължителни дъждове овоц. дървета, освѣнъ сливитѣ, не сж тѣй добри. Значи и гъсеницитѣ сж причинили врѣда на овоцнитѣ дървета. Това показва, че както на много мѣста, така нвѣ Севлиевоокръжгъ, чл. чл. 27 и 28 отъ закона за повдиганнето на овоцарството не се прилага, въпрѣки честитѣ и строги окръжни прѣдписания на Министерството на Земледѣлието и Търговията до окр. управители, печатани въ държавний вѣстникъ и въ толкова други вѣстници и списания.

Пространството на държавнитѣ гори въ Севлиевоокръжгъ е 146,630 декара, което се пази отъ 18 души държавни стражари, двама отъ които сж старши, слѣдователно които само провѣрѣватъ постоветѣ и изпълняватъ канцеларски прѣписки, та оставатъ само 16 души стражари, или на всѣки стражаръ се пада да пази по 9164 декара държавна гора. Г-нъ управителя въ доклада си признава, че този персоналъ билъ недостатъченъ, обаче неговото увеличение билъ невъзможно поради финансовата криза. Съ това ние не сме съгласни съ г-на управителя. Наистина въ другитѣ окръжи се пада на единъ стражаръ да пази много по-голѣмо пространство гора, отъ колкото въ Севлиевоокръжгъ, нъ и 9164 декара да се пазятъ отъ единъ стражаръ не е лѣсно. Да се оправдава намалението или неувеличението на горската стража съ финансовата криза — не сме съгласни. Приходътъ отъ горитѣ спорѣдъ държавний ни бюджетъ е 460,000 л., а расхода за стража по тѣхъ е около 450,000 лева. Ние вѣрваме, че съ увеличението на горската стража този приходъ би се увеличилъ и горитѣ да бждатъ, безъ съмнение, въ по-добро положение, така щото съ увеличаването на горската стража финансовата криза нѣма, мислимъ, да се изостри повече, а ще се намали.

Въ сѣщия отдѣлъ г. управителя казва, че по причина на строгитѣ наказателни распорѣждания на закона за горитѣ нарушенията му започнали да ставатъ по рѣдки, така напр. въ миналогодишния докладъ било казано, че имало 684 души глобени, когато сега нѣмало повече отъ 258 души. Дано това да е така. Ако това е вѣрно то неможемъ отъ да не се радваме и желали бихме да чуемъ такава декларация и отъ другитѣ г. г. окр. управители. Обаче на насъ се иска и тука да се осъзнаемъ въ правотата на това, като намалението числото на закононарушителитѣ ни се иска да го отдадемъ повече на от-

слабване на надзора на горитѣ отколкото на строгитѣ наказателни на закона распорѣждания и то ето защо: Чл. 45 отъ Закона за горитѣ прѣдвижда за тѣзи, които искоренѣтъ гора, наказание да заплатятъ глобата и още въ продължение на три години да залѣсятъ искорененото отъ тѣхъ пространство, а ако това тѣ не направатъ, то правителството ще го извърши за тѣхна смѣтка. Ако и да има осждени хиляди закононарушители на наказанието на този членъ, но ние сме увѣрени, че това наказание не е приспособено нито къмъ едного, защото ние нито въ единъ държавенъ бюджетъ, отъ приемането на този членъ въ закона до сега, не видѣхме прѣдвидени сумми за цѣльта на и при всичкото ни старание да се научимъ приложенъ ли е всецѣло този членъ отъ закона, не намѣрихме го никждѣ приложенъ. Въ всѣка околня има съ хиляди такива осждени, които, освѣнъ че не сж залѣсили нищо, нѣ сж и собственици на искорененото, което значи, че съ малката глоба, която сж платили, сж си купили голѣми пространства ниви.

Горитѣ сж едно естествено богатство за страната ни; тѣхното състояние е въ тѣсна свръзка съ бѣдѣщето на нашето земледѣлие. Ако искатъ нашитѣ земледѣлци да не испытватъ пакъ годинитѣ 1897, 98 и 99, нека паятъ сами горитѣ; ако горитѣ се унищожатъ единъ нещастенъ день, тогава ще кажемъ лѣгка прѣстъ на земледѣлието. Увеличавието на населението, при примитивното скѣпо експлоатиране на земята, иска и увеличавание на обработваемото пространство което става въ ущърбъ на горитѣ; ето защо е необходимо да се увеличи стражата, защото, нека си го признаемъ, трѣбва още много врѣме да се мине до като се съзнае отъ самото население ползата отъ горитѣ и необходимостта отъ тѣхното пазене и умно използване. Финансовата криза, когато се касае да се запази едно народно богатство, неможе да служи за прѣчка, щомъ тя не е прѣчка да се извършватъ други по неналѣжащи работи.

Г-нъ Управителя Драгановъ, като говори за скотовѣдството, казва, че за напѣдванието на скотовѣдството се изисква добръ пазаръ за вънкашенъ износъ. Безъ такъвъ казва, г-нъ управителя, скотовѣдцитѣ немогатъ да извличатъ достатъчна материална полза, а щомъ нѣма добра полза, то тѣ, разбира се, немагатъ да се завзематъ съ подобрѣнието му. Съ това ние неможемъ да се съгласимъ и то просто за това, защото еко-

икоическо правило е порано да се *прѣдлага* и послѣ да се *търси*. Какъ напр. би било възможно да привлѣчемъ вниманието на вънкашния пазаръ, когато нѣма съ какво да го заинтересуваме? Нашата стока въ това си положение ще бѣде игнорирана на чуждий пазаръ. Трѣбва да произведемъ стока, която да заслужи чуждото внимание и тогава чакъ можемъ да очакваме износъ, а какво виждаме? самъ г-нъ управитля ни казва, че за подобрѣние на овцетѣ, говедата и пр. нищо не е правено, нито пъкъ сега се иска нѣщо да се направи. Е тогава можемъ ли и трѣбва ли съ стърнати ржцѣ да очакваме нахлуванието на вънкашнитѣ капитали? Като имаме добръ вътрѣшенъ пазаръ за конѣе — нашата войска, — какво сж направили нашитѣ скотовѣдци за да го заслужатъ? Спорѣдъ насъ порано трѣбва да се подготвимъ за вънкашния пазаръ и тогава той самъ ще ни намѣри.

Като говори г. Управителя за кредитнитѣ учрѣждения спомѣнува че имало три общ. касси, една въ Сухиндолъ, друга въ с. Димча—Севлиевска околия и една въ с. Боженци, Габровска околия. Това е едно отрадно явление и, спорѣдъ насъ, г-нъ Управителя трѣбваше да ни запознае по надълго съ организацията и пр. на тѣзи касси, дали тѣ сж по Райфазеновата система или какъ?

Отъ всичко казано до тука вадимъ заключение, че доклада на Севлиевскій Окр. Управителъ г-нъ Хр. Драгановъ, за 1899/900 год. дава едно понятие за състоянието на окръжнieto му, обаче неможе да послужи за проучване положението на нашето земледѣлие и скотовѣдство.

Идущий пѣтъ ще запознаемъ читателитѣ си съ доклада на другъ г-нъ Окр. Управителъ. (Слѣдва).

За въспитанието и образуването на селскитѣ дѣвици.

Въ страницитѣ на сп. „Сѣячъ“ само прѣзъ тая година на нѣколко пѣти се повдига въпроса за образованието на нашия земледѣлецъ-селянинъ, като се указваха разни начини и пѣтища за образованието на бѣджитѣ български земледѣлци, за да можтѣ тѣ още въ младитѣ си години да получаватъ земледѣлческо образование. Освѣнъ това прѣдставителтъ на

Варненский административенъ окръгъ — Варненский Окръженъ Сѣвътъ, слѣдъ проучването добръ въпроса, е изказалъ мнѣние, щото това подготвление за земледѣлческо образувание да се почне отъ селското огнище, като за тая цѣль се откриватъ „ниспи земледѣлчески училища за възпитанието на селскитѣ дѣвойчета“ — бѣдъщитѣ майки на бѣдъщото българско земледѣлческо население. Това мнѣние на Варненский Окръженъ Сѣвътъ се усмѣ, като се обругаха не само пициаторитѣ, но и честта на българската селянка съ думитѣ: „че ако селянитѣ не се научатъ тамъ скотовѣдство, тѣ сигурно ще успѣятъ въ челоуѣковѣдство“. — Голѣмото значение и важностъ на възпитанието и образувание на селскитѣ дѣвци за прѣуспѣването на нашата земледѣлческа страна, никой не може да откаже и тая именно мисль ме принуждава въ слѣднитѣ редовце да кажа нѣколко думи въ полза за усѣщстваннето мнѣнието на Варненский Окръженъ Сѣвътъ, свъръчъ върху коренното обмисляне на въпроса за отварянето на такива *селско-стопански дѣвически училища*.

Щомъ като се роди челоуѣкъ бива слабъ и немоуенъ и и като такъвъ той е оставенъ единствено на грижата на своята майка. Тя е, която го храни, кърми и топли, тя го упражнява на първитѣ движения, пази го отъ поврѣда, учи го да изговаря първитѣ думи и тя е, която го учи да се кръсти и да се моли на Бога. Това всяко може би всѣка майка да го върши по естествено побуждение, както всѣка една птичка подъ стрѣхата храни и закрепля своитѣ пилци; каква е обаче разликата въ това гледане! Жената и птичото се грижатъ за *тѣлесното* развитие и напрѣдѣкъ на своето потомство, обаче на жената прѣстонъ същеврѣменно много *ид-тѣжска* и *ид-въз-вишена* задача: да се грижи и за *душевното* развитие на *слабото* дѣте, защото само по своитѣ *душеуни* приимушества челоуѣкътъ се различава отъ другитѣ животни въ природата. Майката грижливо пази своето дѣте отъ тѣлесна поврѣда, обаче тя не го пази прѣдъ душеуно поврѣждение, като го остава на Бога, Той да си има енята за него.

Обикновено се казва, че една майка-стопанка ще ли да има врѣме постоянно да се грижи за дѣцата си, като се забравя, че дѣцата сж нашитѣ бѣдъщи потомци, че тѣ се по-драгоценни отъ какъвъ и да е имотъ или добитѣкъ, че дѣйствително има много дѣца, но *добри* и *прокоисани* много малко.

Забравя се още, че имотътъ и добитъкътъ се продава, а пъкъ дѣцата ни оставатъ и ако тѣ бждатъ недобри, непрокопсани, въ които да липсва обичъ и почитание къмъ родителитѣ имъ, то тѣ ще да причинятъ тѣмъ много повече грижи и страдания, отколкото едно болно добиче въ хлѣва. Слѣдъ врѣме всѣка майка, която е употребила повече врѣме и грижи за имота си и добитъка си, отколкото за чедата си, ще да се увѣри, че всичкиятъ тоя трудъ и грижи нѣма да ѝ донесе никаква благословия и добро, защото едно непрокопсано дѣте по-послѣ обикновенно лѣсно ще да распишѣ всичко, което една работлива и грижлива майка съ голѣми мжки и съ голѣмъ трудъ е натрупала и икономисала.

Вѣрно е, че всѣко дѣте не е еднакво наклонно къмъ доброто и злото, че има много дѣца, на които майкитѣ макаръ и да не сж обръщали никакво внимание, да сж станали добри и прокопсани граждани, това е въобще изключение. Достатъчно е извѣстно, че дѣцата обикновенно иматъ повече наклонность къмъ злото отколкото къмъ доброто и че само чрѣзъ доброто възпитание тѣ могатъ да се научатъ да разпознаватъ доброто отъ злото и да си усвоятъ чувство, съ което при извършването на нѣщо добро да биватъ задоволни и при извършването на нѣщо зло да биватъ наскърбени и да се поинѣ чувствуватъ незадоволни.

Нашитѣ майки-стопапки обикновенно смѣтатъ, че мѣстото на възпитанието е прѣди всичко училището. Тогава нѣка да видиме, като какво бива едно селско дѣте, *когато дойде въ училището*.

Дѣте, на което прѣзъ първитѣ дни на живота не е била посвѣтена никаква грижа, остава невѣжо спрѣмо външния свѣтъ и въ естествената си жажда то схваща набързо всичко ново, каквото види и чуе.

Едвамъ що дѣтето започне да върви, неговата майка му дава пръчица въ ржка и го проважда да пасе агнета или телета. Тамъ на пасбището дѣтето за пръвъ пжтъ безъ никаквъ надзоръ се срѣща съ по-голѣмитѣ отъ себе си дѣца и какво то тамъ ще види и чуе, не е нужно да се повтаря. Грубата обноска, която ще научи отъ слугитѣ и ратаитѣ, безнравственитѣ разговори и дѣла ще да утровятъ духа на дѣтето, тукъ то ще се запознае съ свѣта, но само съ лошитѣ му страни, то въ простия си умъ ще да състави понятие,

че всичко каквото вижда е естествено, че то и другояче не може и да бжде. Каквото тукъ дѣтето види, това то и ще да върши и става развратно, безнравствено и грубо, безъ да може да има понятие за нѣщо по-добро и по-полезно.

Има много майки, които се стрѣсватъ отъ тия лоши нрави на своите дѣца и ги смѣтатъ за *естествени тѣхни лоши качества*, като забравятъ, *че тѣ съ своята небръжностъ и невъжество сж виновните.*

Въ таквъ случай обикновенно по неблагоприятенъ начинъ помага сопата, та често мързаното и наказвано дѣте, на мѣсто да се поправя по единъ благоприятенъ и поучив теленъ начинъ, става още по упорито и твърдоглаво, навикава се да ненавижда кжщата и всички ония, които го унжватъ къмъ доброто. Само на поляната или между развилнелите чужди дѣца то бива най-дебрѣ.

Ще попита нѣкой какво казва бащата на това? Обикновенно бащата нищо не дума и за по-малките дѣца той твърдѣ не се грижи. Тѣ подлѣжатъ, каже, подъ надзора на майката, той за тая работа нѣма врѣме.

Единъ добъръ и работливъ земледѣлецъ, дѣйствиелно нѣма много излишно врѣме, обаче той има и трѣбва да има толкова врѣме, за да може поне единъ часъ да посвѣтлява на своите дѣца, мудро съ тѣхъ да се позабавлява, да ги запознава съ *полезни* забавления и съ различни работи, главно да ги поучава съ земледѣлнето и стопанството. Слѣдъ врѣме и за самия баща това ще да бжде приятно забавление, защото дѣцата нѣма да искатъ да се отдѣлятъ отъ него, ще станатъ по-разумни и съ нетѣрпение ще очакватъ минутата, когато баща имъ ще да дойде да се позабавлява съ тѣхъ, отколкото да бързатъ да нскочатъ изъ кжщи, за да отидатъ на улицата или на поляната да играятъ съ развалените по-възрастни дѣца. За съжаление е, че такива минути селските дѣца иматъ твърдѣ малко.

Така занемареното дѣте, майката на шестата му година го завожда въ училището и очаква, че *тамъ* отъ него ще да стане порядъчно и добро дѣте. Сега учителятъ е длъженъ не само да учи дѣтето да чете, да пише, да смѣта и на много други полезни работи, но той трѣбва почти на всичките дѣца да стаане втора майка, да ги учи на нрави и обноси, да различаватъ доброто и злото, като сжщеврѣменно

той трѣбва да корени изъ сърцата на дѣцата всички пороци, които чрѣзъ занемареното възпитание прѣди да постѣпятъ въ училището сж се тамъ закоренили.

Колко възвишена, а сжщеврѣменно извънредно тѣжка е задачата за тогова, който иска *свѣстно* да работи! Да-ли прѣзъ умѣтъ му неминава убѣждението, че при такива условия добриятъ и свѣстенъ учителъ неможе да бжде запластенъ? Обаче и най-голѣмото прилѣжание и свѣстность на учителя често пѣти отива напразно.

Доведеното въ училището дѣте се запознава тамъ съ много нови нѣща, неговото внимание е изново отвлѣчено и добриятъ учителъ ще може да го задържи по единъ искусственъ начинъ. Всичкиѣ тия трудове нѣкой твърдѣ лѣсно може да развали и то обикновенно — *неблагодарумната майка съ своята неблагоприятна обичъ къмъ дѣтето*, като си мисли, че учителътъ упѣтвайки дѣтето къмъ доброто, гдѣто е нужно и съ нужната строгость, нѣма никакво съжеление за нейното разгевезено дѣте.

Въ такива случаи майката взема страната на дѣтето и често безъ да ѝ иде на ума тя подкопава авторитета на учителя, а пѣкъ дѣтето естественно дохожда до заключение, че учителътъ го безпричинно наказва, та губя обичъ къмъ учителя си и къмъ училището.

На много пѣкъ неблагоприятни майки училището често се струва не благодарѣние, но — тѣжестъ. Тя често съ постѣпването на дѣтето въ училището почувствува неговото отсъствие съ загубата въ кѣщи на една работна сила, та тѣзи загуба се промѣнява често въ ненавистъ къмъ училището, а особно когато дойде да се плаща глоба за нередовно посѣщение на училището. Тогавъ се чуватъ думи, които въ дѣтето никакъ не възбуждатъ обичъ къмъ учителя; а пѣкъ майката непуща дѣтето на училището, отуча го редовно да посѣщава училището и защото отъ по-напрѣдъ майката неискаше да знае за училището, то и дѣтето отпослѣ нещѣше да го знае. Отъ нередовното посѣщение на училището дѣтето въ учението си остава назадъ, поради което новитѣ уроци, които учителътъ разправя, то мѣчно може да разбира и неможе да напрѣдва. То се засрамя прѣдъ себе си и съученицитѣ си и за него учението става наказание. Въ случая всѣко извинение на дѣтето е на мѣстото си, за да не ходи на училището

и щомъ родителитѣ му повторно бждѣтъ наказани за непосѣ-
щение на училището; то добива отвържение къмъ училището!
То дѣйствително ходи на училището, защото тамъ трѣбва да
ходи, обаче съ своето вироглавство, грубостъ и непослушание
то *наказва беззащитния учителъ*, та най-сетнѣ на учителя
става драго, когато едно такова дѣте недойде въ училището,
за да неразвращава и другитѣ!

Какво-ли ще стане отъ такъвъ единъ ученикъ? Да рѣ-
cheme, че наказанието на родителитѣ му или на чуждитѣ хора
пѣ-послѣ ще да го поправи, макаръ и да неможеме да се отър-
ваме отъ убѣжденieto, че *въ младата душа на ученика вѣдно*
съ училищнитѣ познания се вкоренява незачитание къмъ
всѣки общественъ и черковенъ авторитетъ и неговиятъ идеалъ
става — грубата сила.

Ами какво ще стане съ една занемарена ученичка? Тя
единъ денъ ще стане майка, та на да ли своитѣ дѣца ще
може пѣ добръ да възпитае, отколкото е била сама възпи-
тана, въ това не ще и съмнѣние.

За това всѣка майка-стѣпанка трѣбва оврѣме да се грижи
за възпитанието и образуването на своитѣ дѣщери, защото
тѣ пѣкъ ще дойдатъ единъ денъ да възпитаватъ тѣхнитѣ
внучки. Всичкото внимание на всѣка една майка, била тя бо-
гата или бѣдна, трѣбва да бжде съсредоточено *преди всичко*
върху възпитанието на своитѣ дѣца, защото както е вѣвѣстно,
добритѣ и прокопсани дѣца биватъ най-голѣмата радостъ и
богатство на своитѣ родители.

Сега нѣка да се спрѣме върху практическата страна на
въспитанието на селскитѣ дѣвци, защото нашето отечество,
като земледѣлческа страна, има много пѣ-голѣмо значение за
него възпитанието на селскитѣ дѣвопки, като бждѣщи майки
на бждѣщото поколение, отколкото градскитѣ.

Едно отъ главнитѣ условия на сѣмненото щастие е бла-
госѣстоянието и задоволствието и *основата и на дѣлтѣ тия*
нѣща е добрата, възпитана жена. Понятието, що е възпи-
тана жена, неможе подробно да се опрѣдѣли, защото тукъ
трѣбва да се гледа, като на кого ще бжде жена. Нѣма нужда
да се обяснява, че напр. твѣрдѣ малко граждански дѣвци
би могли да бждѣтъ жени на земледѣлци. Причината на това
трѣбва да се търси въ това, че домакинството на гражданина
е съвършено различно отъ домакинството на земледѣлца.

На жената на гражданина освѣнѣ възпитанието на дѣцата прѣдстои ѝ само ръководението на едно скромно домакинство, гдѣто всичко се купува отъ принесеното отъ мъжа, и освѣнѣ това ѝ остава още врѣме и за обществени забавления, когато въ къщата на земледѣльца то бива съвършено другоаче.

На жената на земледѣльца прѣдстои освѣнѣ възпитанието на дѣцата, не само да се грижи за многобройното домакинство, защото почти постоянно има много наемни работници, *но тя трѣбва да взема живо участие въ всичкитѣ земледѣлчески полски работи.* Земледѣлецътъ не печели като търговеца и не получава мѣсечна заплата като чиновникътъ, той трѣбва неуморимо да работи цѣлата година и колко бива той разочарованъ, когато слѣдъ жетва добитото съ цѣлогодишенъ трудъ и съ потъ на лицето той не може да продаде съ добра цѣна. Сега се явява помощта на добрата стопанка. Тя гледа и храни добитъка и кокошкитѣ, тя въ нѣкои мѣста носи на близкия пазаръ да продава млѣкото, сиренето, маслото, яйцата, зеленчука и овощията отъ домашната градина и други дребни работи, и събира стотинка по стотинка; тя купува всичко нужно за скромната кухня на земледѣльца, прѣде, тжче, обува и облича дѣцата си, съ една дума кжщнитѣ разноски тя изкарва и покрива отъ второстепенни приходи, въ които мъжътъ не взема участие. Даже понѣкога, когато мъжътъ се намира въ крайна нужда, когато нещастие го сполѣти съ умиранието на нѣкой впрѣгателенъ добитѣкъ или пѣкъ лихваръ съ изпълнителенъ листъ похлопа на вратата, то добрата стопанка отваря раклата и отъ малко малко съ събрапитѣ и икономисани дрѣбни пари тя помага на отчаяния си мъжъ.

Добрата стопанка първа се събужда сутринъ и не си вечеръ лѣга, докато непрѣгледа и се увѣри въ кжщи и въ двора да-ли всичко е въ порядѣкъ, че добитѣкътъ и кокошкитѣ сж прибрани, че дѣцата, слѣдъ като сж се помолили на Бога, сж си налѣгали всѣко на мѣстото си.

Има много стопанки, които макаръ и да се трудятъ за дѣцата си, за кжщата, за добитъка, съ една дума за цѣлото домакинство, въпрѣки всичкия имъ трудъ и грижи всѣ пакъ работата имъ ненапрѣдва. Защо? Защото, докато сж били въ вжщи като момичета, не били учени на работа и ненаучили лѣснотията на всичко. Никой не ги е училъ, какъ се дѣца гледатъ, какъ се чисто, икономически и добръ готви, какъ се

шие и кърпи, какъ се гледа и храни добитъкътъ, какъ се спазва млѣко, масло, зеленчукъ и др., съ една дума тѣ не сж се били научени на бащината си и майчина кѣща, какъ се работи и какъ се добръ управлява домакинство.

Обикновено казва се: когато майката сама нищо не е знаела, какъ можеше отъ нея дъщерята нѣщо да да научи? Тѣкмо за това, че ако майката не е имала възможность нѣщо да научи и да знае, трѣбва всѣки земледѣлецъ да дава дъщеря си въ нѣкое добро сѣмейство, гдѣто подъ ръководството на добрата стопанка да се научи на нѣщо и дѣйствително за нея щѣше да бѣде по-полезно, отъ колкото да стои въ кѣщи и да незнае никаква работа.

Едно момиче да слугува при нѣкоя добра стопанка не трѣбва родителитѣ ѝ да смѣтатъ това за срамъ. *За тѣхъ много по-голямъ срамъ и на мѣстото си щѣше да бѣде, ако тѣхната дъщеря се ужъгнеше и незнаеше да свари на мѣсца си една добра чорба, да закрѣпи дръшките на дѣцата си и въобще да неможеше разумно да управлява кѣщата.*

Има дѣйствително много състоятелни селяни, които би желали нѣщо да посвѣтатъ за възпитанието на своитѣ дъщери, което се доказва отъ това, че поддържатъ дъщеритѣ си въ дѣвическитѣ гимназии, гдѣто се приготвяватъ повече за учителки и за всичко друго, но не за селски стопанки. Свършилитѣ или недовършили дѣвически гимназии селски дѣвойки вече не прѣдатъ и неkopаятъ; тѣ се много по благодарни да напустнатъ богатата кѣща на родителитѣ си, блаженния селски животъ и да се прѣселятъ въ нѣкой градъ или градецъ, като глѣдатъ да се задомятъ за нѣкой, какъвъ да е чиновникъ — писаръ или стражаръ, но на никой начинъ земледѣлецъ — селянинъ. Такива нещастни дѣвици, получаватъ отвръщение къмъ земледѣлнето и селския животъ и безрасядно се хвърлятъ въ обятията на криворазбраната цивилизация, безъ да искатъ да знаятъ, че подъ тѣжестята на градскитѣ нужди и изисквания тѣ ще загинатъ за винаги.

Ето прочее защо трѣбва да се взематъ мѣрки за особното възпитание на селскитѣ дѣвици отъ градскитѣ, защото условията на селската стопанка сж съвършено други отъ тия на градската, че нужното възпитание и образувание на една селска дѣвица трѣбва прѣди всичко да има за цѣль:

1. *Скромността*, защото тя е, която краси човѣка и го прави обичливъ. Проститѣ, безъ приструвка думи на една стопанка на всѣки еднѣ разуменъ човѣкъ ще бждѣтъ по-приятни, отколкото учениѣ, глупаво обезобразениѣ и не на-мѣсто употребявани чужди думи. Въ първитѣ всѣки съглежда откровенностъ и приятна простота, въ вторитѣ само голо бѣбрене безъ никакъвъ дълбокъ и сѣщински смисълъ.

2. *Чистотата*, защото тя е основата на всѣко здравие. Чистотата въ наредбата на кѣщата, на дрѣхитѣ и въ готвенieto прави най-приятенъ живота тукъ на земята. Въ чистата, добръ уредена кѣщица е най-мило и приятно да се живѣе; особно когато чисто и просто облѣчената жена-стопанка засмѣна по-срѣщне своя любимъ мъжъ-стопанинъ, то малката селска кѣщица се прѣобрѣща въ палатъ а проститѣ вълнени дрѣхи въ коприна и атлазъ, подъ който често се показватъ кирливи парцали.

3. *Простотата въ дрѣхитѣ*, въ домакинството и въобще въ цѣлото стопанство. Простотата е приятна и евтина, салтанатътъ е безполѣзенъ, понѣкога ствратителенъ и най-сетнѣ скѣпъ. Това нашитѣ селяни започнаха вече осезателно да го чувствуватъ, а особено ония, които вече замѣниха вълненитѣ домашно изработени платове съ гнилитѣ европейски басми, а особно отъ като плодородието се намали и добитата съ голѣмъ трудъ храна неструва висока цѣна.

4. *Пестеливостта* и то на врѣме и гдѣто трѣбва. Пестеливостта на всѣка една селянка-стопанка трѣбва да се простира наврѣдъ въ стопанството и какво може да се постигне съ нея, за това ни учи народната философия: *Мъжътъ съ кола да принася, а жената съ игла да разнася, нищо неостава.*

5. *Трудолюбието*, защото работата и трудътъ облагородяватъ човѣка. Тамъ гдѣто стопанката работи съ мъжа си, тамъ работата върви. Слугитѣ и ратаитѣ, като виждатъ, че стопанката сама работи, срамуватъ се да стоятъ безъ работа, както и небрѣжно да работятъ. Обаче стопанката не трѣбва робски да работи, но тя трѣбва да бжде при работницитѣ, тя трѣбва да бжде единъ видъ управителка и да ръководи цѣлата работа.

6. *Разбиране отъ земледелието*, което всѣка една селска дѣвойка трѣбва добръ да изучи при родителитѣ си. Една добра

стопанка-селянка, когато заповѣдва да се свърши една работа, тя трѣбва сама да я разбира, за да може добрата работа да одобри, а лошата да отхвърли и поправи.

7. *Умѣние въ готвенето и умѣренность.* Не се гледа толкова на това, какво ястие се готви, но какъ се то готви и приготвява. Добрѣ зготвеното, просто яденіе е по̀вкусно и по̀хранително отколкото скѣпото, недобрѣ зготвеното. Употрѣблението на добрѣ зготвено ястие придизвиква у чело̀вѣка задоволствие и охота за работа. Има много стопанки, които въ ястието макаръ и да тургатъ различни подправки, при всѣ това ястието бива безвкусно, защото не сж знаели тия подправки кога и колко да ги турятъ.

Всѣка стопанка трѣбва умѣренно да готви, и то толкова, колкото е нужно за нахранванието на цѣлото сѣмейство и доколкото е възможно слѣдъ яденіето на трапезата наймалко да артисва. Нетрѣбва много да се готви, като се смѣта отъ наготвеното артисало ястие да се дава на добитѣка или на кокошките; нѣ трѣбва да се даватъ само ненужните за чело̀вѣка остатѣци.

8. *Миролюбиего.* Миролюбивата стопанка може да прѣдвари и отстрани много неприятности въ кѣщи и въ сѣсѣдитѣ и съ това да се прѣдпази отъ излишно и скѣпо ходение по сѣдилищата. Миролюбивата жена нѣма да трѣси да се кара, но ще гледа да потѣпка произлѣзлите недоразумѣния и кавѣя. Тя съ разумната си и сладка приказка ще да разубѣди разсърдения си стопанинъ да се скарва съ комшията си, като му забѣлѣжи, че доброто приятелство и сѣсѣдство съ пари не се купува и че отъ спора, за който тѣкми да се сѣди, ще спечелятъ само адвокатитѣ.

9. *Нравственостѣта,* което е една отъ най-големитѣ честности на всѣка една стопанка, защото тя има значително влияние върху възпитанието на младитѣ.

Нравственната стопанка ще да се пази да изговаря каквито и да било непристойни думи и глѣчки, като нѣма да допуща, щото и слугитѣ това да правятъ. Отъ добритѣ и нравствени слуги твърдѣ много зависи възпитанието на дѣцата на стопанина, защото дѣцата постоянно се навѣртатъ между слугитѣ и често пѣти нѣкои стопанки се чудятъ, отдѣ дѣцата имъ, които ужъ добрѣ възпитаватъ, се учатъ на непристойни

приказки и обноси, като забравятъ, че всичко това тѣ сж видѣли и чули отъ слугитѣ.

Една безнравственна стопанка неможе дѣцата си нравствено да възпита, защото тя за него нѣма понятие. Тя съ нѣколко само думи повече ще да разваля, отколкото учителтъ е въ състояние за дълго врѣме да внуши на дѣтето, защото това, което то вижда и слуша у своитѣ родители, не го смѣта за непристойно, та дѣтето по-лесно се развратява отколкото да се поправа.

Нравствено и религиозно възпитаната младежъ нѣма да търси забавление между грубото и покварено общество, защото ще го избѣгва. Тя ще намѣрва радостъ и удоволствие въ труда и природата, ще се стрѣми къмъ науката и полезната работа ще ѝ бже най-приятно забавление. Една такава младежъ ще почита родителитѣ си и ще да знае да цѣни нѣкогашнитѣ тѣхни грижи, трудове и жертви, които сж положили за тѣхното възпитание.

Тия сж качества, които трѣбва да притѣжава всѣка една стопанка-селянка и такива именно стопански дѣвически селски училища сж нужни за нашата земледѣлческа България, съ които да може единъ день да се постигне гонимата цѣль — възпитанието и образованието на селскитѣ дѣвци. Само съ такива училища ние ще можеме да имаме майки, които да ни подготвятъ потомство за напредъка и прѣуспѣванието на нашето отечество и което достойно ще може да отстоява грубата борба за съществуване.

1.

Френско грозде, Татарско грозде. (*Ribes rubrum.*)

Френското грозде мисли се да произхожда отъ Южна Европа, отъ гръцкия островъ. Занте, отгдѣто най-напредъ било прѣнесено въ Англия и отъ тамъ въ другитѣ европейски земи. Расте въ диво състояние въ лѣсоветѣ.

Френското грозде макаръ и да варѣе въ всѣка почва, обаче ако се висква да дава много плодъ, а и гой да бже красивъ и доброкачественъ, то трѣбва да бже посадено въ градината на припѣчно мѣсто, на добра торна почва. Изобщо

то изисква плодородна, рофкава и малко влажна почва; въ случай че почвата бъде пѣсчлива трѣбва да ѝ се прибави глина и съ многократно торене да се подобри. Френското грозде се сажат или есенъ или рано прѣзъ пролѣтъта (за по-добро закорѣняване много по-добро е есенното садене) на припѣчно мѣсто, за да може плодътъ по-рано да озрѣва и съ това по-голямъ приходъ да дава. Фиданките се сажатъ въ редове на разстояние една отъ друга около на 1.5 м., за да иматъ въ изобилие нужната свѣтлина.

1. Отглеждане.

Френското грозде се *отглежда* въ пирамидална форма, въ редове, въ кордони или кой както си ще. На добрите мѣста френското грозде дава ежегодно множество плодотворни прѣчки, които добръ могат да озрѣятъ; макаръ и старите прѣчки да даватъ оwoщие, обаче на младите бива много по-едро и по-кусно. Въ сѣнчастите мѣста и когато френското грозде не се орѣзва и кастри испуща много тънки издѣнки, които никога не даватъ плодъ и сѣдователно биватъ съвършено излишни.

2. Размножаване.

Тия, които би желали да добиятъ нови видове, размножаватъ френското грозде чрѣзъ *сѣме*, обаче то обикновено се размножава чрѣзъ прѣчки есенно врѣме. За тая цѣль прѣзъ втората половина на мѣсець Септемврий се взематъ лѣторасла, отъ които се наръзватъ отъ 30-40 см. дълги прѣчки и на разстояние на 20 см. една отъ друга се посаждатъ на добръ приготвена фитара, като се заровятъ въ земята на една третина отъ тѣхната дължина. Прѣчките могатъ да се режатъ и пролѣтно врѣме и добръ могатъ да се хващатъ. Поднататъшното гледане на прѣчките се състои въ плевене на фитарата и въ честото поливане прѣзъ лѣтото. Прѣзъ есенъта или прѣзъ пролѣтъта отгледаните по тоя начинъ прѣчки, които сж вече пустнали достатъчно корени, разсаждатъ се на опрѣдѣленото за тѣхъ мѣсто.

Издѣнките отъ корените, които сжщо иматъ свои собствени корени, могатъ да се отдѣлятъ отъ стѣблото и да се засаждатъ. Сжщо и отъ вѣтвите могатъ да се правятъ *отводи* — *далдарми*, като се навѣдатъ къмъ земята и съ куки се на-

тиснатъ и които въ скоро врѣме пушатъ корени и могатъ презъ есенъта или пролѣтъта да се отдѣлятъ за самостоятелни шубърки. Старитѣ вѣтви чрѣзъ ниско изрѣзване се подмладяватъ, при което непрѣбва да се забравя да се торятъ и прѣкопаватъ. Пънчето трѣбва винаги да се чисти отъ мжха, издѣнкитѣ да се своєврѣменно изрѣзватъ, а пъкъ вѣтвитѣ рано прѣзъ пролѣтъта да се скъсяватъ, за да може се получава хубаво и вкусно оовощие.

Облагодоряванието на френското грозде става върху пжиче отъ желтото френско грозде.

3. Видове френско грозде.

Има много видове френско грозде, макаръ и твърдѣ да не се различаватъ единъ отъ другъ, даже у нѣкои и никаква разлика да не може да се намѣри. Плодътъ на френското грозде има обикновенно червена боя, но бива и бѣлъ, желтъ, аленъ и черникъвъ.

4. Овощие.

Френското грозде се яде или прѣсно, или пъкъ отъ него се вари сладко, налага се ва компотъ или се добива отъ него вино.

Пистилъ отъ френско грозде се приготвява по слѣдния начинъ:

Набраното френско грозде се туря въ чиста вода, добръ се измива и се насипва въ добръ гледжосана прѣстена или пъкъ въ добръ калайдисана медна сѣдина. На единъ килограмъ френско грозде придава се единъ килограмъ захаръ, слѣдъ което се вари докато добръ се сгѣсти. Въ врѣме на варенето трѣбва постоянно да се бърка, за да непрѣгори. Слѣдъ като истине кашата насипва се въ стѣклени или порцеланови сѣдини, които отгорѣ добръ се завързватъ съ ягка хартия.

Сладко отъ френско грозде се вари така:

Зърната на френското грозде се окъсватъ, размачкватъ се и се поливатъ съ нѣколко лъжици чиста вода и слѣдъ това турятъ се на слабъ огънь. Като малко повратъ, прицѣжда се сокътъ прѣзъ ситото, което се повтаря до тогава до като бжде съвсѣмъ чистъ. На $\frac{1}{2}$ килограмъ сокъ сварява се 420 грама захаръ, прицѣдениятъ сокъ се налива въ нея и слѣдъ това поставя се на огъня и се вари докато

добърѣ се сгѣсти; сѣтиѣ снema се отъ огъня и докато е още топълѣ налива се въ стѣклета. Когато понетине, нарѣзватъ се малки кръгчета отъ книга намократъ се въ добърѣ конякъ, похлюпятъ се съ тѣхѣ стѣклетата и се завързватъ добърѣ съ суха хартия и се скѣтватъ на сухо мѣсто, или пѣкъ се отгорѣ насипва до единѣ прѣстъ захаръ, за да се прѣдпази сладкото отъ плѣсенясване.

Френското грозде се налага въ оцетъ така: Избиратъ се хубави и зрѣли грозденца, приплакватъ се съ студена вода и се неушаватъ на платно. На единѣ килограмъ френско грозде взема се $\frac{3}{4}$ кил. стукана захаръ. Гроздето се нарежда въ широки стѣклета, като се турга катъ грозде, катъ захаръ, слѣдъ това залива се съ добърѣ виненѣ оцетъ и се остава да прѣстои една нощъ. На сутринѣта излива се оцета и се сварява съ малко канела — тѣрчинѣ и съ четири зърна карамфилъ и му се добърѣ прибира пѣната. Како се вари около десетъ минути, налива се възваренниятъ оцетъ на испаното въ нѣкоя плитка сѣдина френско грозде, покрива се добърѣ и се остава така да стои около два дни. Слѣдъ това слива се оцета, изново се сварява, туря се въ него френското грозде, възварява се и сѣтиѣ се снema отъ огъня. Истуденото френско грозде насипва се въ стѣклета и се привързва съ книга, която по-напрѣдъ се намазва съ воскъ.

Вино отъ френското грозде се добива по-слѣдния начинѣ: Добърѣ озрѣлото френско грозде съ чепкитѣ се туря въ нѣкое качо, гдѣто се остава една недѣля, за да умѣкне и да захване да вкисва, като всѣки день го разбъркваме, за да неплѣсеняса отгорѣ. Като достатъчно умѣкне, насипваме го въ една платнена торба и слѣдъ това го истискваме. Истисканиятъ сокъ се размѣсва съ еднаква частъ вода, така щото на една литра сокъ се прибавя една литра вода. Това смѣшение се налива въ едно буре, което обаче небива да бѣде до горѣ пълно, за да може сокътъ да се разбърква. Въ така приготвеното смѣшение се прибавя на една литра по 40 dg. захаръ или медъ, слѣдъ това бурето се затваря и прѣзъ първата недѣля два пѣти на день се раздвижва, за да се сокътъ добърѣ разбърка. Тая работа трѣбва поинѣ два мѣсеца наредъ да се върши, слѣдъ което време чакъ виното се остава да се утан. Слѣдъ една година може виното да се источи въ стѣклета или въ друго буре. Виното дотогава се истача, до

като бива бистро, зещото въ всѣко буре отъ него споредъ множеството на виното се утаява отъ 1 — 2 литри калъ — квасна мая. Въ случай че добитото по казанпй начинъ вино се покаже твърдѣ силно и малко сладко, то може да му се помогне съ това, че навсѣка литра се прибавя още понѣколко декаграма медъ или захаръ, като слѣдъ това трѣбва нѣколко врѣме да се разбърква.

Това вино има туй преимущество, че неизисква никакво под-нататъшно паглеждане и доливане. Нѣка да е съдината съвсѣмъ или до половината пълна, ни най-малко не врѣди, виното отъ това не се поврѣжда и си остава еднакво, като напротивъ колкото е под-старо, толкова получава и под-добъръ вкусъ. Въ малко множество може да се добива въ стъклетата, обаче отношението на сока съ водата и меда или захарята трѣбва да се запази; стъклетата небива да бждатъ добръ запушени, защото бнхж понукали въ врѣме на кипението. Ако земледѣлецътъ за френското грозде не даде пари и ако не смѣта трудътъ си, то разносикитѣ за захарята, за стъклетата и бурето ще му докаратъ половинъ хектолитъръ такова вино около 25 — 30 лева.

Дано всѣки нашъ земледѣлецъ да засадѣше по нѣколко дрѣвчета отъ френското грозде въ нѣкое кѹше на градината си и ако не произвеждаше за проданъ въ голѣмо множество, то наспгурно щѣше да има достатъчно съ какво да зарадва чедата си, като още за прохлада на себе си и на съпругата си всѣка година приготвяше по 3 — 4 ведра овощно вино, което освѣжва духа и подкрѣпя изнемошелитѣ му тѣлесни сили.

Свинята и нейното подобръние.

Още въ първитѣ врѣмена, когато първобитния човѣкъ е прслѣдвалъ животнитѣ само като ловъ за да се храни отъ месото имъ и облича отъ кожата имъ, още тогава свинята е съществувала въ съвършенно диво състояние. Но първобитния човѣкъ скоро е усѣтилъ нужда да има постоянно на разположение нѣкоп отъ животнитѣ, които е прслѣдвалъ на ловъ, да служатъ на неговитѣ нужди, било за неговата отбрана, било за храна, било като помощници; и още при пър-

витѣ. опити за приближаване, за опитомяване на известни видове животни, като кучето, овцата и пр., сигурно се е намирала и свинята, тя е едно отъ първитѣ опитомени животни. Тя е фигурирала между домашнитѣ животни прѣди каменния и бронзовия периоди, което се потвърждава отъ голѣмото количество кости, намѣрени въ подземията въ Англия. Тамъ, надъ гробоветѣ на известни лица, сж се принасяли въ жертва много животни и между коститѣ на тия животни има много свински кости.

Кога собствено е започнало да се употребява свинското месо за храна, не се знае, то се губи въ далечината на вѣковетѣ. Споредъ Порфиръ, най-напрѣдъ въ врѣмето на царь Пигмалиона сж започнали хората да ядѣтъ месо и то много случайно: едно парче отъ принесеното въ жертва на боговетѣ прасе паднало въ огъня, жертвоприносителя го грабналъ отъ огъня, но отъ силното испарване си турилъ прѣститѣ въ устата, останалата по прѣститѣ му масъ се видѣла много вкусна и отъ тогава вече започнало да се употребението на свинското месо за храна. Това е само едно прѣданне, а дивия човѣкъ сигурно още въ първитѣ врѣмена е преслѣдвалъ убивалъ свинетѣ и употребявалъ месото имъ за храна.

Съ усъвършенствуванието на човѣка, съ успѣха на цивилизацията нуждата отъ употребяванието на местната храна все повече се е чувствувала и днесъ вече ний виждаме, че физически и умствено сж по-силни ония хора, които консумиратъ по-голѣмо количество месо, защото то е извора, дѣто хората черпатъ необходимитѣ елементи за поддържане на тѣхнитѣ сили; а свинята е едно отъ домашнитѣ животни, което най-лесно се отгледва, най-много размножава и най-много месо дава; тя прѣобръща на тлъстина и месо всички кжщии хранителни отпадки, които пакъ биха се хвърлили. При добро гледане, добра хигиена и храна тя съставлява най-добрия приходъ за всѣка кжща. Нѣма нѣщо у нея, което да се хвърля — глава, крака, черва, тлъстина и пр. служатъ за приготвяване на най-вкусни гозби. Кожата ѝ служи за правене на сѣдла и другъ потрѣби, четината — за четки; кое се хвърля отъ нея? Свинята е привилегированния магазинеръ на мастьта, която замѣства маслото, кое друго животно има всички тия прѣимущества?

Въ дрѣвнитѣ народи свинетѣ сж се отгледвали въ голѣмо

количество и твърдѣ много консомирани; у Римлянетѣ, най-големитѣ консоматори на всичко и лакоми до непомовѣрностъ, е било на мода да се приготвяватъ само отъ свинско месо всевъзможни ястията и подѣ твърдѣ различни форми, като птици, риби и пр.; поднасяла се е на едене цѣла свиня, заобиколена съ разни украшения сѣ отъ свинско месо; какво голѣмо количество свине сж се отгледвали въ Италия служи за доказателство това обстоятелство, че само отъ Етрурия сж отивали 20,000 свине всѣка година въ Римъ. Нѣма нито единъ отъ старитѣ писатели, който да не споменува нѣщо за свинята и нейното отвъждане, като Хомеръ, Варонъ, Плиний, Цицеронъ и пр., а всичко това показва какво значение е имало свинското месо още въ тия отдалечени врѣмена.

Въ по-новитѣ врѣмена, съ исклучение само на нѣкои народи, било по хигиенически съображения, защото се намиратъ въ топлитѣ стѣрни, било по религиозни вѣрвания, отвъждането на свинята е вземало по-големи размѣри и може смѣло да се твърди, че то заема първо мѣсто въ скотовъдението. Голѣмата потрѣбителностъ на месо въ Европейскитѣ държави е станала причина, щото свиневъдството въ нѣкои държави, като Съединенитѣ Щати, Мексико, Англия, Германия, Унгария и пр. да достигне до непомовѣрни размѣри, а човѣческото умѣние е направило отъ свинята една жива фабрика за бързо прѣработване на растителната и животинска храна въ месо и масъ, които на всѣкъдѣ се търсятъ и на всѣкъдѣ въ изобилне консомиратъ. И ако се вникне по-добрѣ въ живота на разнитѣ народи отъ дрѣвнитѣ врѣмена и сегашно врѣме, ще се забѣлѣжи, че има извѣстна връзка между количеството на отвъжданитѣ свине и консомацията на свинско месо отъ една стѣрна, умственния напрѣдѣкъ и физическата мощностъ на народитѣ отъ друга.

Днесъ Съединенитѣ щати отгледватъ съ милиони свине; слѣдъ като задоволяватъ мѣстнитѣ нужди отъ свинско месо, пѣлнятъ и цѣла западна Европа съ салами и жамбони. Англия, Германия, Унгария сжщо отвъждатъ голѣмо количество свине. Нашитѣ съсѣди-Сърбетѣ, които много добрѣ сж разбрали и оцѣнили достоинствата на свинята, всѣка година изнасятъ за по-вече отъ 30 милиона свине, слѣдъ като задоволяватъ вътрѣшнитѣ нужди и ний пакъ можемъ да имъ се

смѣемъ и да се подиграваме, че били свиняре, безъ да съзираме, че сами своето неумѣние осмиваме!

У насъ, сравнително съ съседнитѣ намъ държави — исключая Турция, — много малко свине се отвъждатъ; въ западната частъ на Княжеството, свинарството до нейдѣ е развито и тамъ се забѣлѣзва и едно малко подобрѣние; колкото отивате къмъ срѣдата на Княжеството, свиневѣдството все повече намалява и въ источнитѣ му части то е съвсѣмъ слабо, — тукъ даже не може да се говори, че има нѣкакво свиневѣдство. Въ тия мѣста, дѣто турския елементъ е гѣстакъ, естествено не може да се развъждатъ свине; но по навикъ нашитѣ хора отгледватъ и сега само толкова свине, колкото имъ сж потрѣбни само за тѣхъ, макаръ че около тѣхъ нѣма никакъвъ турски елементъ, че свинята е много добра търговска стока.

При многото джбови гори у насъ, отъ които жельда е много добра храна за свинетѣ и не коштува абсолютно нищо, при изобилието отъ кукурузъ и други зърнести храни, при достатѣчнитѣ пасбища умѣстно е и въ интереса на населението и държавата е да се обърне по-сергозно внимание на свинарството, отъ което ще има голѣма полза нашето така обедняло Княжество. Нека всѣки стопанинъ знае, че да се получи единъ килограмъ говеждо месо, трѣбва да се употребятъ отъ 10 — 12 килограма суха храна; да се получи 1 кгр. овчо месо, потрѣбни сж отъ 6 — 8 кгр. суха храна, а да се получи килограмъ свинско месо, трѣбва само 4 — кгр. суха храна; овчето и говеждото месо се продаватъ по 40 — 50 ст. кило, а свинското по 60 — 80 ст.; всѣки сега самъ ще си направи смѣтката, кой добитѣкъ е по ползевъ да се отглежда за търгуване.

При сравнението трѣбва да се има прѣдъ видъ, че една свиня, която коштува 10 — 12 лева, ще се опраси прѣзъ годината най-малко два пхти по 5 прасета; на третата седмица, когато още не сж почнали да ядатъ, всѣко едно може да се продаде най-малко по 2 лева. Нѣма добитѣкъ, който така много да се плоди, тъй лесно да се развъжда и толкова прихотъ да донесе, както свинята.

Добрата сполука въ всѣко едно прѣдприятие зависи много отъ умѣннето на човѣка, който го прѣдприема и качеството на материята, съ която работи. При свиневѣдството труда на

свиневъдеца толкова по-добъръ и по-скоро се възнаграждава, колкото свинетѣ, които развъжда по-скоро растятъ и по-лесно се нагояватъ. Ето два съвършено различни типа свине: 1) глава голѣма; уши дълги, груби и дебели; шия дълга; грѣбъ и крѣстъ тѣсни и извити на горѣ; Плѣшки тѣсни и сухи; задница къса; крака дълги; кости дебели; кожа дебела; четина остра, много гѣста и по гърба исправена и 2) глава малка и къса; уши тънки, шия къса, грѣбъ и крѣстъ широки, ребра извити; плѣшки широки и отдалечени; кости тънки, кожа тънка; задница широка; четина рѣдка и мека; крака тънки и къси. Първия типъ свине, макаръ и да ядатъ твърдѣ много, тѣ бавно растятъ, трудно се нагояватъ, малко месо даватъ на 100 килограма жива тежестъ, понеже иматъ много дебели кости и голѣма глава и никога добъръ не възнаграждаватъ своитѣ стопане; когато съвсѣмъ противното е съ втория типъ.

У насъ съ малки изключения, се отвъждатъ първия типъ свине и нашето население тѣхъ отвъжда, защото тѣ съ дългитѣ си и силни муцуни обръщатъ пасбищата на опаки и прѣбравятъ горитѣ да си търсятъ храната; а самитѣ крака имъ много способствуватъ да тичатъ цѣль день изъ ормана.

Единственното прѣимущество, които иматъ нашитѣ свине е, че тѣхното месо е много вкусно и нашето население много основателно прѣдпочита тѣхното месо отъ онова на чиститѣ английски свине; но като се направи сравнение между ползата отъ еднитѣ и отъ другитѣ за всѣки стопанинъ и цѣлата стърна, ще се види, че ний трѣбва да подобримъ нашитѣ свине, за да увѣличимъ прихода отъ тѣхъ.

У насъ необходимо е да се насърчи отвъждането на свине въ много по-голѣмо количество, отколкото сега се отвъждатъ, защото тѣхното месо много лесно намира пазаръ. Като консервирано месо подъ видъ на салами, шунки и пр., то може да се изнася за всичкитѣ държави. Стига да имаме много свине и добъръ ухранени, тѣ лесно се изнасятъ за Гърция и Турция, — миналата зима много свине сж изнесени отъ насъ за Смирна, а тая година се прѣдполага, че тоя износъ ще бѣде по-голѣмъ.

Врѣме е вече да се обърне сериозно внимание на подобряването на свинетѣ у насъ, защото съ твърдѣ малки изключения, всичкитѣ наши свине сж отъ първия типъ, трудно

растятъ, трудно се нагояватъ и малко възнаграждаватъ труда на стопанина въ сравнение съ усъвършенствуванитѣ породи. И нищо по-лесно отъ подобрѣнието на свинетѣ, — единъ добръ нерезъ отъ чиста раса, замѣняванъ всѣки двѣ години съ младъ и въ продължение само на 4—6 години, е достатъченъ да подобри свинетѣ на цѣло село. Разносцитѣ за покупката на единъ младъ нерезъ не сж много, та всѣко село може да си набави, а и гледането му не коштува кой-знае-колко.

Въ западната частъ на Княжеството, дѣто свинетѣ почти всички сж бѣли, най-подхождатъ за кръстосване съ бѣлитѣ английски свине, а въ источната, дѣто сж черни, съ юркширскитѣ свине. Полученитѣ мелези отъ това кръстосване, каквито у насъ вече се срѣщатъ, ще иматъ много отъ качества на английскитѣ свине и месото имъ ще бѣде по-вкусно, отколкото на послѣднитѣ; тѣ много лесно ще се нагояватъ, скоро ще растятъ, нѣма да иматъ много дебели кости, ще бѣдѣтъ по-нежни, нѣма много да копаѣтъ земята.

Съ подобрѣнието на свинетѣ необходимо е да се подобри и тѣхната хигиена, — у насъ гледатъ на свинята като на животно, което нѣма нужда отъ никаква човѣшка грижа; то може да лежи въ най-мръсни кочини, най-вече изъ боклуцитѣ — безъ подслонъ, да се връгала въ най-отвратителната калъ и пр., когато въ сжщностъ тя обича да ѝ е топло и сухо зимѣ, а хладно лѣтѣ, ето защо кочинитѣ трѣбва да бѣдѣтъ построени всочко, да има дѣ да се оттичатъ нечистотинитѣ, постелката отъ слама често да бѣде промѣнявана, а лѣтѣ да има локва съ чиста вода за лежене. Колко е полезна чистотата на кожата за свинята може да ни покаже това, т. е. при еднакви условия, еднаква храна, една свиня се кже прѣзъ день съ сапунова вода, а друго не, кжапата много е по-здрава, по-вѣсела и по-скоро се нагоява; никога чистота за тия животни не е врѣдна.

Всичко което се направи у насъ, било за увѣличаванieto численността на свинетѣ, било за тѣхното подобрѣние, ще бѣде полезно само за нашето население и то трѣбва по-скоро да се направи. Нека се взремъ, какво правятъ нашитѣ съседни Сърбе и Ромѣне въ това отношение и тѣ нека ни служатъ за примѣръ.

Метила у овцетѣ.

У нашето население има много смутно понятие за причината на метила у овцетѣ и у другитѣ домашни животни, та не ще бѣде безинтересно, ако му се укаже, коя е сжщинската причина на тая опасна болѣсть и какъ е възможно да се прѣдпазятъ овцитѣ отъ нея, до колкото това е възможно.

Още прѣди вѣкове метила по овцетѣ е била позната болѣсть на овцевѣдцитѣ, понеже тя имъ е причинявала голѣми загуби. Едни отъ овцевѣдцитѣ сж приписвали болѣстьта на извѣстни мѣстности, отъ които много сж се страхували, други сж я отдавали на нѣкои трѣви и сж ги наричали „метилъ“, като че тия трѣви даватъ метила, както по насъ считатъ дрѣбната дѣтелина, която расте покрай потоцитѣ, рѣкичкитѣ и влажнитѣ мѣста; трети сж отдавали това на „годинитѣ“ и сж наричали самитѣ години — „години на метилъ“, както сж били 1762, 1812 и др., прѣзъ които повечето отъ овцитѣ сж измрѣли отъ тая болѣсть. Забѣлѣзано е сжщо, че дѣждовнитѣ години сж прѣзъ които метила причинява най-голѣми загуби на овцевѣдството и безъ да утидеме да търсимъ потвърждение на това въ историята, достатъчно е да си припомнимъ, че у насъ 97 година бѣше много дѣждовна и прѣзъ зимата — 98 год. хиляди-хиляди овци на всѣкъдѣ изъ княжеството измрѣха отъ метилъ; ужасната на тази болѣсть прѣзъ казаната година особено се почувствува въ Бургаския окръгъ, дѣто повече отъ половината овци измрѣха отъ метилъ, — тамъ има овчари, които изгубиха отъ 500—1000 овцѣ само отъ тая болѣсть.

Трѣбва до има нѣкоя свѣрзка, нѣщо общо между дѣждовнитѣ години, влажнитѣ-блатливи мѣстности, извѣстни трѣви и метила, та овцевѣдцитѣ вѣрватъ и отдаватъ върлуванието на тая болѣсть ту на една, ту на друга отъ тия причини и ний сега ще укажемъ, какво общо има помежду тѣхъ: както едрия тѣй и дребиния-стрѣловидния метилъ, които се напратъ въ черния дробъ на овцата, козата, говедата, биволитѣ и пр. снася яйцата въ жлъчнитѣ канали, които яйца заедно съ жлъчката отиватъ въ червата и отъ тамъ се изхвърлятъ съ лайната. Отъ всѣко яйце се излупва по едно червейче, което може да живѣе свободно само отъ единъ до три дена и слѣдъ

това умира; а ако намѣри да влезе въ нѣкой отъ дръвнитѣ охлювчета, които почти на всѣкадѣ по повърхността на земята се намиратъ, тогава червейчето се настанява да живѣе въ охлювчето, тамъ прѣкарва втория периодъ отъ своя животъ, размножава се и отъ всѣко едно червейче се получаватъ до 1000 нови *зародиши*, които се изхвърлятъ навънъ, залепватъ се на долната частъ на трѣвнитѣ листа и тамъ образуватъ малки пѣтна или дръвни малки бѣли мехурчета. Когато зародишитѣ попаднатъ на сухо мѣсто, то въ скоро врѣме всичкитѣ умираатъ, а когато попадната на влажно мѣсто, тѣ се налѣпватъ по трѣвата и се запазватъ, Твърдѣ дълго врѣме,—сжщото е, когато попаднатъ въ застояла вода, блато, заляна мѣстность и пр. Щомъ овцитѣ пасятъ по влажни мѣста, дѣто по листата на трѣвата има налѣпени твърдѣ много зародиши на метила, или се напоятъ съ застояла вода, дѣто сжщо ги има, тогава зародишитѣ отиватъ въ стомаха, тамъ горната ципа се унищожава отъ стомашнитѣ сокове, новия метилъ се освобождава и по жлъчния каналъ отива въ черния дробъ и тамъ вече продължава да расте.

Сега лесно можемъ си обяснимъ защо простолуднето вѣрва че, извѣстна мѣстность, извѣстни трѣви са причинителитѣ на метила и строго се пазятъ отъ тѣхъ. Ний сега знаемъ, че трѣвата или мѣстността могатъ да причиняватъ тая болѣсть, а само тѣ служатъ за посредници и то благодарение на влагата; ето защо щомъ се пустнатъ овцитѣ да пасятъ въ низки влажни мѣстности, покрай рѣкитѣ, въ мочорливитѣ ливади, залянитѣ мѣста, то сигурно ще заловятъ метилъ защото въ тия мѣста зародишитѣ на метила се спазватъ дълго врѣме.

Щомъ една овца се залови отъ метила, то въ първо врѣме изглежда, като да ѝ подобрява, и наестина въ началото заловенитѣ отъ метилъ овци скоро се наговяватъ. Това нѣщо се обяснява много лесно, отначало новия метилъ силно раздражнява черния дробъ, жлъчката се отдѣля въ по-големо количество, смилането на храната се усилюва и добитъка се бързо наговява, — ето защо мнозина овцевѣдци прѣдназначенитѣ за клано стари и негоднитѣ за домазлъкъ овци пущатъ есенно врѣме въ влажнитѣ мѣста на паша да станатъ метиляви, за да се нагоятъ по-скоро и щомъ видятъ, че доста сж се нагопили — изкалватъ ги.

Не трѣбва да мислимъ, че всичкитѣ погълнати отъ ов-

цѣтѣ зародиши на метила отиватъ въ черния дробъ — въ такъвъ случай цѣлия черенъ дробъ би билъ натъпканъ само съ метилъ, цѣлото тѣло на овцата трѣбва да е поржсено съ метилъ и нѣма даже да е достатъчно — много отъ новия метилъ се унищожава още въ стомаха, голѣма частъ отъ него се исхвърля, заедно съ лайната на вѣнъ и сама една незначителна частъ, която сполучи да влезе въ жлъчния каналъ, достига до черния дробъ.

Когато овцата е малко заражена, ако има 20-30 зърна метилъ, тя даже нечувствува неговото присѣствие, защото такава количество метилъ не е въ състояние да причини голѣми поврѣди на добитъка; разбира се той съвсѣмъ не е полезенъ, но и врѣдата му е ничтожна. Когато числото на метилявитѣ зърна е голѣмо, тогава има голѣма опасность за здравето и за живота на заразената овца.

Въ първитѣ дни слѣдъ заразяването, както казахме и по-горѣ, овцата се пооправя; но метила все си продължава своето разрушително дѣйствие, отива на всѣкъдѣ изъ жлъчнитѣ канали на черния дробъ, които разширява твърдѣ много; храни се отъ кръвта на животното, която тукъ се намира въ изобилно количество, разрушава отчасти черния дробъ и той неможе да функционира правилно, неможе да отдѣля нужното количество жлъчка, която служи за смянянето на храната, кръвта срѣща голѣмо прѣпятствие въ своето течение. Зарязването обикновено става лѣте и есенъ въ първитѣ мѣсеци, даже до Декемврий нищо не се забѣлѣзва едно че овцѣтѣ сж още доста силни, и друго, че разрушителното дѣйствие на метила не е още много чувствително; но отъ Декемврий нататкъ и особено прѣзъ Февруарий и Мартъ всичката разрушителностъ на тая болѣстъ силно се почувствува. Въ първитѣ мѣсеци слѣдъ затлъстяването метилявитѣ овци започватъ да ослабватъ, не сж вѣсели, не прѣскачатъ трапизата, както здравитѣ, кожата имъ става блѣда, а вълната суха. По-послѣ, когато вече болѣстъта е вече напрѣднала, заразенитѣ овци все по-вече и по-вече ослабватъ оставатъ назадъ отъ стадото, спизиститѣ имъ ципи иматъ блѣдо-жълтъ цвѣтъ, кожата сжщо; вълната имъ е суха и лесно се скубе; ако се хване метилявата овца за крака, тя не скача да се пзбави, както прави здравата. Съ усиляването на болѣстъта овцата отпада, много отслабва, появяватъ се сериозни отоци подъ долната челюсть, по краката

и корема; вълната се заскубва, болната повечето лежи, полека става и трудно се движи; очитѣ сж подпухнали, а кожата има блѣдо-блѣдникавъ цвѣтъ; когато болнитѣ достигнатъ до тая степенъ на ослабване, тѣ повечето измиратъ.

Не всячки овци, които страдатъ отъ метилъ, умираатъ; голѣма частъ прѣкарватъ зимата и щомъ изпролѣтѣятъ започватъ да се съвзематъ постепенно; да ставатъ по-живи, вълната имъ прѣстава да се скубе, да е суха и кожата изгубва блѣдния си цвѣтъ.

Много отъ труднитѣ метляви овци помѣтатъ; а ония, които се обягнатъ, обикновено даватъ слаби, слабокръвни ягнета, които бавно растѣтъ и се развиватъ, защото и слѣдъ ражданието майкитѣ никога нѣматъ изобилно млѣко да ги хранятъ добрѣ.

Прѣдполага се, че метила не стои повече отъ 12—13 мѣсеци въ черния дробъ; слѣдъ това врѣме той напуща своето жилище, минава прѣзъ жлъчния каналъ, отива въ червата и отъ тамъ заедно съ изверженията се изхвърля навънъ. Ако нѣкои зърна отъ стария метилъ останатъ въ черния дробъ, тѣ се считатъ отъ овцевѣдцитѣ за безвредни. Достатъчно е, слѣдователно, щото да не се заразатъ овцетѣ съ новъ метилъ слѣдъ прѣминаването на зимата, за да се очистатъ съвършено отъ стария.

Главното срѣдство за упазването на овцитѣ отъ тая толкова опасна болѣсть е добрия и опитния овчаръ. Като оставимъ на стѣрна извѣстни ниски и блатливи мѣстности, дѣто се намиратъ въ изобилне зародишитѣ на метила и дѣто отивждането на овци е абсолютно невъзможно; то въ други мѣстности, въ които може и да има метилъ, достатъчно е овчара да бѣде опитенъ, за да си прѣдпази стадото; таквъ овчаръ никога непуща овцитѣ да пасжтъ зелената трѣва покрай рѣкчакитѣ и потоцитѣ, въ залянитѣ ливади, по мочорливитѣ мѣста и пр., кждѣто има по трѣвнитѣ листа много метилъ; ако му се случи да прѣкара стадото прѣзъ такава мѣстность, той гледа бързо да прѣмине, прѣгонва овцитѣ, не ги оставя да пасжтъ и по тоя начинъ не имъ дава възможда се заразятъ.

До колко има влияние овчара въ прѣдпазване на овцитѣ отъ метилъ служи за доказателство това обстоятелство, извѣстно на всички овцевѣдци, че въ едно и сѣщо поле пасжтъ нѣколко

стада и у едни отъ тѣхъ има много метиливи овци, когато у другитѣ съвсѣмъ нѣма.

Забѣлявано е сжщо, че когато овцитѣ пасхтѣ много на гъсто, тѣ повече хващатъ метилъ, отколкото когато сж прѣснати; понеже въ първия случай, отъ надпрѣварване, опасватъ по-ниско трѣвата, а зародишитѣ на метила най-често се намиратъ на долнитѣ листи на трѣвата, близо до земята и тогава погълщатъ въ голѣмо количество.

Винѣги много е по-добрѣ да се прѣдпазятъ овцитѣ отъ натравяне съ метилъ, отколкото да се цѣрятъ, защото нѣма цѣръ, който да може направо да дѣйствува върху самия метилъ, който толкова дълбоко е скритъ въ черния дробъ и ако се употрѣбятъ по-силни лѣкарства, тѣ по-скоро ще поврѣдятъ самата овца, отколкото на метила. Когато отъ рано се установи, че овцитѣ се много заразени отъ метилъ по-добрѣ и поизносно е да се изколятъ, отколкото да се оставятъ да измрѣтъ прѣвъ зимата.

Противъ тая болѣсть сж опитвани разни трѣви, корени, соли и пр.; едни се въسخищаватъ отъ дѣйствието на извѣстно лѣкарство, а други не му даватъ никакво значение и нѣма болѣсть, противъ която да сж испитвани толкова много и тѣй различни лѣкове, както противъ метила.

Знае се, че най-добрѣ дѣйствуватъ противъ тая болѣсть веления камѣкъ, морската соль, нафталинъ, саждитѣ, горчивия коренъ и боровитѣ плодове. Нѣкои овцевѣдци сж употрѣбавали върбовитѣ кори, пелинѣ, лѣсковата шума, шикорпията, чесновия лукъ и пр. и сж намѣрили полза.

Когато единъ стопанинъ се рѣши да си лѣкува овцетѣ, той трѣбва да започне съ врѣме, додѣто още организма не е ослабналъ и метила не е причинилъ голѣми поврѣди въ черния дробъ. Може да се дава на овцетѣ всѣки день или прѣвъ день солена вода да пиятъ, понеже солта е голѣмъ неприятель на метила; или да се направи ярма отъ овѣсени трици 20—25 килограма, съ 300—400 грамма соль, 60 грамма зеленъ камѣкъ, 1 килограмъ горчиви корени (*gentiana*) на прахъ за 100 овци, и тая ярма да се дава всѣки два три дена въ продължение на единъ мѣсець.

Може да се получатъ сжщо добри резултати, ако се дава

ярма отъ овѣсъ или пчимикъ, въ които се размѣсватъ сажди и по 1 грамъ нафталинъ за всѣка овца.

Прѣзъ всякото врѣме овцитѣ трѣбва добрѣ да се хранятъ, иначе пакъ много ослабватъ.

Н.

Пушането кръвь у коня.

Най-вече пролѣтъ, по нарѣдко лѣтъ, а никога есень и зимѣ се забѣлѣзва, да тече кръвь отъ кожата на конетѣ и то отъ самп-себе, безъ да има ударъ, убождане или ухапване отъ мухи; това течение на кръвь хората казватъ „коня си пуца кръвь.“

Това пушане на кръвь става по шията, по плѣшкитѣ, по гърба и ребрата, а съвсѣмъ нарѣдко по бутоветѣ и се състои само въ нѣколко капки кръвь на 2-3 мѣста по тѣлото; случавъ се обаче, че у нѣкои коне това пушане на кръвь е много по-изобилно, по-начесто по тѣлото и много пкти прѣзъ пролѣтъта, та животното изглежда да е мушкано съ нѣкия игла или ножъ, а бѣлитѣ и сивитѣ коне придобиватъ особенно лошъ изгледъ.

Стопанитѣ на коне неотдаватъ никакво значение на това кръвопушане и прѣдилагатъ, че коня има много кръвь, отъ която е необходимо една частъ да се намали, да по-олекне на животното и затова конетѣ сами си пуцатъ кръвь, кесто е даже много полѣзно за тѣхъ. И дѣйствително това кръвопушане нѣма никаква важность, животното съвсѣмъ не страда отъ него освѣнъ въ случантѣ, когато то много често се случавъ, доста е изобилно, та организма отслабва и ако се случи да загной кожата, дѣто е станало кръвопушането, — тогава вече има врѣда за организма.

Много лесно си обясняватъ стопанитѣ на коне това кръвопушане — „има излишна кръвь и за да олекне на коня, той самъ си пуца“, чудното е тукъ, че само конетѣ иматъ излишна кръвь и само тѣ могатъ по своя воля, да си я пуцатъ и то не всички. Работата обаче, стоп съвсѣмъ иначе: по указанитѣ мѣста по кожата се появяватъ малки пшпи, колкото леща, грахъ до лешникъ; понѣкага само една-две, понѣкога повече, които много скоро и незабѣлѣзано се раз-

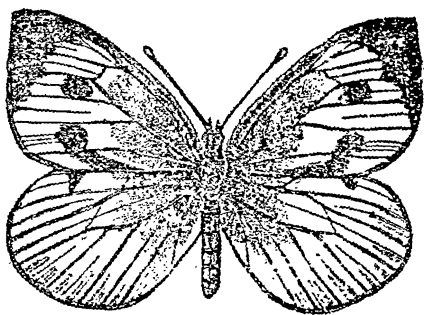
виватъ и за да ги намѣри човѣкъ, трѣбва внимателно да разрѣдва космитѣ на коня и да ги търси; тия дребни пъпки се пукватъ, почне да тече кръвъ изъ пукнатината, която е толкова малка, щото абсолютно е невъзможно да се види; слѣдъ това пъпката се изгубва, пукнатината сѣщия денъ зараства, ако нѣма нагноение, и всичко се свършва. Образоването на тия дребни пъпки и тѣхното пукване, отъ което слѣдва кръвопущането, съвсѣмъ независи отъ волята и желанието на коня, — въ кожата има едни много тѣжки червейчета, нарѣчени космовидни (*filaria*), които раздразняватъ кожата, отъ това се образуватъ дребнитѣ пъпки, които се скоро пукватъ и пущатъ кръвъ; колкото по-много има отъ тия червейчета въ кожата, толкова повече пъпки причиняватъ и толкова повече правятъ да тече кръвта на коня, ето коя е истинската причина на това кръвопущане. Тия червейчета съ нищо не могатъ да се прѣмахнатъ.

Зѣлната гъсеница и срѣдство за изтрѣблението ѝ.

Вслѣдствие на ранното появяване на зѣлната пеперуда (*Pieris Brassicae*), понякога въ нѣкои страни на нашето отечество, зелето бива съвършено унищожено отъ нейнитѣ гъсеници. Когато зелето бѣде нападнато отъ тия пакостници, голитѣ зѣлни кочани оставатъ съ метловиднитѣ листни ребра да стърчатъ на горѣ, като да викатъ за отмъщение, та и цѣлата зѣлна градина отдалечъ издава особна мръзизма, която испущатъ зѣлнитѣ гъсеници. Обаче съ излупването на пеперудитѣ на новото поколение, които подхвъркащъ по полскитѣ и градински цвѣтове и тласкани отъ вѣтроветѣ на голѣми разстояния, се разписатъ надалѣчъ и по-надалѣчъ. Така щото по нѣкои години тия гъсеници биватъ причината да подскъпне зелето, което въ нѣкои страни на нашето отечество съставлява и единственната зимна гозба на нашия селянинъ.

Прѣди да укажа на срѣдствата, съ които тия пакостници могатъ да се изтрѣбватъ, накъсо ще кажа и за самата зѣлна

пеперуда и за нейното развитие. Зелната пеперуда (*Pieris Brassicae*) (гледай фигурата) се появява рано прѣз пролѣтѣта и спася множество дребни и жълти яйчица по листата на зелето, отъ които се излупватъ зѣлнитѣ гъсеници, които биватъ синкѣво-зелени и твърдѣ лакоми. Отъ рѣбатата, зеленикава, бѣло и черно

капчеста какавида, която се окачва по стѣнитѣ на зидоветѣ, по плетищата и дърветата, прѣз мѣсецитѣ Юний и Юлий се развива зелната пеперуда. Тая пеперуда въ продължение на 14 дена снася яйчица, отъ които прѣз мѣсець Августъ се излупватъ гъсеницитѣ, които обикновено още по-голямъ врѣди докарватъ, отколкото оная прѣз пролѣтѣта и тѣ сж именно, които съвсѣмъ унищожаватъ градинитѣ засѣти съ зѣлни растения. Най-добро срѣдство противъ изтрѣбванието на това врѣдително насѣкомо е било измачкването на тѣхнитѣ яйчица и събирането на гъсеницитѣ.

Най-просто, евтино и бърже дѣйствующо срѣдство за изтрѣбванието на тия врѣдителни пакостници, за да може да се запази по-мѣ това, което е останало до мѣсець Августъ и да не отиде напраздно цѣлогодишния трудъ на селянина, е да се напраши зелето съ прахъ отъ варъ, сѣтитѣ да се напръска съ житенъ оцетъ, домашно приготвенъ.

Взема се парчета негасена варъ напръсква се съ вода и се остава да се раздроби и да стане на прахъ, съ който съ ржка или съ особна малка лопатка се напрашва зелето и то толкова, колкото да се залови по листата на зелето тънъкъ пластъ отъ варния прахъ. Най-късно на втория день слѣдъ напрашването гъсеницитѣ упадватъ и измиратъ.

Житниятъ оцетъ се приготвя така: взема се еднакво много житни или ржени трици и житенъ или рженъ булгуръ, или пѣкъ на половина смѣсено просто брашно, размиса се и се напичва въ сѣдина достатъчно голѣма, щото течността, която се побира въ нея да бѣде достатъчна за напръскване

на зелето и се полива съ топла вода, слѣдъ което сждината се остава на топло мѣсто въ кухнята. Слѣдъ 2—3 дена вкисналата течност се слива и съ прѣскачка или друго нѣщо се напрѣсква зелето отгорѣ и отдолѣ — отъ което гъсеницитѣ пожелтяватъ, упадватъ и измъратъ. Прѣскането обаче трѣбва да става въ добро врѣме и когато листата сж сухи.

Въ случай че нѣма варъ и неможе да се чака вкисването на оцета зелениѣ гъсеници могатъ да се изтрѣбватъ съ растворъ отъ обикновенъ сапунъ, като раствортъ бжде бѣлъ и приличенъ на сурватка. Прѣскането сжщо трѣбва да става въ сухо и добро врѣме и то до толкова, догдѣто всичкитѣ гъсеници бждатъ добрѣ намокрени. Слѣдъ изхването отъ сапуня се образува върху гъсеницата една кожа, която залѣпя поритѣ и вслѣдствие на това умира.

J.

Положението на цѣлсвѣтното житно тържище.

(Рапортъ отъ Парижката къща на жита Louis Dreyfus & Cie, до Министерството на Търговията и Земледѣлието).

Сега е вече настѣпилъ момента, въ който вмѣсто надѣжди и стракове ний можемъ да посочимъ положителнитѣ резултати отъ цѣлсвѣтната реколта. Благодарение на точнитѣ и опрѣдѣлени свѣдения на клоноветѣ отъ нашата търговска къща, които клонове се намиратъ въ всичкитѣ държави що внасятъ или изнасятъ жита, ний можемъ сега съ положителностъ да се произнесемъ за реколтата на всѣка държава и да направимъ заключенията си по всемирното производство прѣзъ 1900 год. и прѣдстоящата житната търговия. Общата реколта на житата прѣзъ 1900 год. трѣбва да се смѣта като по-долня отъ срѣдните. Никоя страна не може се похвали съ блѣскави резултати, а нѣкоп отъ тѣхъ сж имали повече или по-малко неплодородие. Освѣнъ въ Франция, Италия и Испания, неплодородие има и въ Русия, а отъ части и въ Румѣния. За това ако се взематъ въ внимание, само произвѣденитѣ количества то трѣбва ли да се расчита на едно чувствително подобрене въ цѣнитѣ на житата? Освѣнъ постоянния фактуръ, който понижава цѣнитѣ на житата, а именно мятническитѣ прѣпят-

ствия, има и други елементи, които уравнивяват до известна степенъ резултата отъ недоимъка на нѣкои страни. Тѣзи елементи сѫ слѣдующитѣ: първо сѫществуването въ Франция на единъ значителенъ запасъ отъ старитѣ жита, остатъкътъ отъ послѣднитѣ двѣ плодородни години; второ, неплодородието въ Русия е прѣстанало да бѣде изворъ за безпокойствие за вносната търговия; и трето: Аржентинската република, която редовно прѣдлага и испраща прѣзъ м. Януарий своята все повече и повече значителна реколта. Тази нова страна, която прѣди нѣколко години не играеше никаква роля въ житната търговия, сега попълня тѣй да се каже, интервала мѣжду европейскитѣ реколти и онѣзи на Съединенитѣ щати и Индия.

Трѣбва да упомѣнеме, че голѣмитѣ реколти на житата, що не се получаватъ една слѣдъ друга въ растояние само на нѣколко мѣсеца, поддържатъ, при постоянното очакване на непосредствено прѣдстоящата реколта, надеждитѣ на търговията и консумацията и за това винаги прѣпятствуватъ на качването на цѣнитѣ. Ето въ кратко свѣденіята що ни доставиха клоноветѣ на нашата търговска кжша:

Франция. Реколтата на житата е отъ около 15 милиона хектолитри по малка отъ срѣдната, но недостигътъ се уравнивява отъ единъ почти еднакъвъ запасъ отъ старитѣ жита. Недостатъчна е сжщо така и реколтата на овеса, вносетъ на който ще трѣбва значително да се увеличи, сравнително съ обикновения вносъ.

Алжиръ и Тунисъ. Реколтата е срѣдна на житото и на овеса, недостатъчна за ечмика.

Германия. Добра срѣдна реколта на всички видове жита.

Англия. Тазгодишната реколта стои малко по-долу отъ срѣдната.

Белгия и Холандия. Срѣдна реколта.

Италия. Реколтата е слаба, както за твърдитѣ така и мекитѣ жита. Срѣдния вносъ е отъ 12 милионни хектолитри, а тая година той ще бѣде вѣроятно, двойно по-голѣмъ. Отъ всичкитѣ европейски държави. Италия е най необлагодѣтелствуваната.

Испания. Реколтата е обѣщавала много, но е дала по-малко. Резултатътъ е по долѣнъ отъ срѣденъ за житата и за фуражнитѣ върна.

Русия. И този път тази страна има не до тамъ добра реколта. Юго-источния районъ, който е изпиталъ едно, извънредно неплодородие лани, не по-малко е пострадалъ и тая година; пшеницата не е дала тамъ и половинъ реколта, а маслодавнитѣ зърна, ечмякъ и овеса почти нищо не сж дали. Другитѣ райони на тази грамадна империя сж имали повече или по-малко благоприятна реколта, но изобщо реколтата е далечъ отъ да бжде тъй блѣскавъ, както по-рано се показваше.

Русското земледѣлие особено въ Кавказъ, е намѣрило едно значително възнаграждение въ получената тая година цѣна на лененото сѣме. По никой начинъ русското земледѣлие не може да се оплаква че то съ такъва настойчивостъ се е завзело за културата на едно сѣме, което е толкова необходимо за индустрията. Цѣната на лененото сѣме, която е била въ Русия въ началото на сезона 140 рубл. пуда (съ доставката на корабъ за износъ), сега се е подигнала на 190 руб. на която височина тя вѣроятно ще се задържи. Руския земледѣлецъ, слѣдователно получава тая година за лѣненото сѣме почти двойна цѣна отъ нормалната.

Ромъния. Тази страна се намира сега въ по-добро положение отъ колкото лани. Но колкото голѣми надежди внушаватъ изглѣда на нейната реколта, толкова по-голѣмо разочарование настъпи въ послѣдствие. Само за сѣмената отъ Навета и Рѣпицата, резултатътъ се е указалъ 50% по-малкъ, отъ колкото се очакваше. Въместо 250,000 тона зърна, получи се само половината и това намаление прѣдставлява загуба не по-малко отъ 30 милиона франка. Сжщо така не сж оправдани надѣждитѣ, макаръ че въ по-малка степенъ, житата и другитѣ сортове зърна.

България. Слѣдъ нѣколко неплодородни години България ще може да вземе участие въ международната търговия. За съжаление е обаче, че качеството на нейната пшеница и ржжъ се е указало не до тамъ добро.

Съединенитѣ Щати. Плодородието на житата е по долно отъ срѣдното, но както и въ Франция, единъ значителенъ запасъ отъ житата на миналата година ще покрие недостига. Кукуруза ще даде единъ среденъ резултатъ; неговата реколта скоро ще бжде привършена.

Источна Индия. Достатъчнитѣ дъждове сж обезпечили реколтитѣ, които ставатъ прѣвъ Мартъ. Гладътъ, слѣдователно,

ще се прѣкрати. Индия вече е продала нѣколко партии жита за Европа (които ще се испратятъ прѣзъ м. м. Априлѣй и Май), но при това тя взима голѣмо участие въ сдѣлките съ маслодавните сѣмена.

Австрия. — Реколтата, която се извършва прѣзъ Януарий (?р.) обѣщава да бѣде срѣдня.

Аржентинската република. Житата и лена изглѣжда да дадатъ прѣвѣсходна реколта. Нашитѣ клонове въ Аржентина ни съобщаватъ за едно безпримѣрно плодородие; ако до края на Декемврий врѣмето на жетвата — метеорологическитѣ условия останатъ благоприятни. Сега вече може да се счита, че опасността отъ скакалцитѣ е заминала.

Парижъ, 1-й Октомврий 1900 г. н. ст.

Кръмнитѣ трѣви за нашето скотовѣдство и описанието имъ.

Пише Цвѣтанъ.

(Продължение отъ кн. № 8).

Коренъ. Главний коренъ на дѣтелината има много второстепенни коренчета, а тѣ се расклоняватъ още на по-малки влакнести, по които има главички съ бѣловато вещество. По-голѣмата частъ отъ страничните корени се распространява въ орицата, та затова червената дѣтелина се счита като срѣдно растение мѣжду тѣзи съ дълбоки и плиткы корени. Въ доказателство на това служатъ и пчесленията на Нонъ, който при своитѣ изсѣдвания е намѣрилъ на по-плитко повече корени, а колкото е отивалъ по на дълбоко е намиралъ най-малко и на дълбочина 37—40 с.м. той намѣрилъ едва 85 килограма на около 11 декара пространство. Въ полза на това идватъ и изсѣдванията на Тилъ, който е дошелъ до заключение, че коренитѣ на дѣтелината заематъ по обѣмъ едно пространство напрѣки отъ около 1 метръ и на дълбочина около 1.45 м., нъ че най-главната масса на коренътъ се намира на дълбочина до 25 с.м. Отъ това трѣбва да се вади заключение, че за успѣшното врѣщение и дълготрайность на дѣтелината орицата, въ която ще се сѣе тя трѣбва да бѣде отъ добро качество и много добръ разработена.

Понататашнитѣ работи. Слѣдъ засѣванieto и поникнуванieto на детелината, работата на земледѣльца още не е свършена. На него прѣдстои още да се грижи за успѣшниятъ ѝ растежъ. Често се случва, когато врѣмето е сухо, слѣдъ покосванието на прѣдпазителното растение да изглѣжда детелината рѣдка и слѣдъ една до двѣ недѣли или слѣдъ дъждъ да покаратъ още нѣколко екз. детелинови растения. Ако и слѣдъ това детелинената ливада остане рѣдка, то вече земледѣльца трѣбва да прибѣрза съ посѣванието ѝ. Въ влажно врѣме и на добра почва, ако, освѣнъ това, прѣдпазителното растение узрѣе рано и не прави много сѣпка, детелиновитѣ растениица въ скоро врѣме покриватъ почвата и нѣколко отъ тѣхъ къмъ есенъта ще цѣфнатъ. Ако зимата завари детелинената ливада въ такова положение, то освѣнъ че се изгубва есенната реколта, нѣ има опасностъ и отъ други неблагоприятни явления, които ще намалятъ гѣстотата на трѣвата на пролѣтъ.

Врѣдата отъ извънрѣдно раскошното развиване на детелината се заключава прѣди всичко въ това, че страда развитието на коренната система и разрастванне детелината хростовидно, защото хранителнитѣ вѣщества отиватъ само за растението на стебло и цвѣтъ, та растението не добива никаква сила, а слабѣе, което се отражава на развитието прѣзъ слѣдующата пролѣтъ.

Твърдѣ много детелиненитъ посѣвъ страда отъ *загнивание*. Ако растението се е развило твърдѣ раскошно и дълбокий и дълголѣжащия снѣжний покривъ го лиши отъ припдване на въздуха, то по старитѣ листа изгниватъ, което гниение прѣминава и къмъ другитѣ части на детелиненитѣ растения и ги унищожаватъ. При това обикновено се появяватъ нишко-образни водорасли растения, нишкитѣ (концитѣ), на които обвиняватъ умрѣлитѣ и разложившитѣ се части на растенията, като ги прѣобръщатъ въ приличенъ, слѣдъ исъхванието, на бѣлъ книженъ слой, образующи равенъ, лѣко повдигающъ се покривъ, подъ който въ повечето случаи се намиратъ още нѣколко живи растения. Почвата на такива мѣста става извънрѣдно рохка.

За да се избѣгнатъ тѣзи, неприятни за земледѣльца, случаи прѣпорѣчва се да се покосва младата детелина или пъкъ да се спасва на есенъ отъ добитѣка. И едното и другото може да бѣждѣ полѣзни, нѣ при недостатъчно внимание и

умѣние могатъ да бждатъ и вредни, за което сега ще говоримъ.

Покосването на младата детелина помага на дѣлото, но вреди на детелината, ако не се коси по кжсно отъ 15 Августъ, за да се даде възможностъ на детелината да си набави хранителни материяли и да покрие земята. Ако съ косидбата се закъснѣе, така щото зимата да завари детелината оголѣла, то има опасностъ отъ измръзване частитѣ на растенията, освѣнъ това тя много слабо ще се расклонява и коренната система нѣма да се развие въ достатъчностъ.

Внимателното спасаване на силноразвитата детелина се прѣдпочита отъ покосването не само за това че се получава отплата (реколта) но главно за това, че слѣдъ косидбата коренътъ се развива много силно отколкото слѣдъ окосването; освѣнъ това на лѣгкитѣ почви утъпкването отъ добитѣка намалява опасността отъ измръзване на малкитѣ детелинени растения.

Трѣбва обаче да се има прѣдъ видъ и това, че опасването много рано на младата и слаба още детелина отъ голѣмо число и неправиленъ изборъ на животни може да се причини голѣма вреда; така напр. овцетѣ понеже дълбоко натѣпкватъ земята, въ рохкавитѣ почви оголватъ керенитѣ на детелината. На такива почви се прѣдпочита да се пуска едръ рогатъ добитѣкъ, които равномерно отѣпкува почвата та не причинява вреда на растенията. Никога не трѣбва да става пасенето на детелината въ влажно врѣме, особено въ клисави почви, при което повече отъ всичко ще прѣнесе вреда едрый рогатъ добитѣкъ, който ще направи дълбоки незаличими стѣпки и слѣди, въ които ще се събира вода, която при настѣпване на мразоветѣ ще замръзне въ лѣдъ и съ това ще вреди на растенията; па освѣнъ това съ тѣжкитѣ си крака този добитѣкъ натѣпква на дълбото въ земята частитѣ на растенията.

Ако детелината е доста гжста, то може въ не твърдѣ влажно врѣме да се спасва и отъ овцѣ, при това често и слѣдъ двѣ недѣли слѣдъ снимание на прѣдпазителното растение. Трѣбва да се има тука за неуклонно правило, че спасването трѣбва да стане толкова рано щото слѣдъ него да се съвземе детелината и да покрие земята, та зимата да не я намѣри оголена; а това врѣме е около къмъ 15 Септемврий, а по на югъ — къмъ края на Септемврий и началото на Октомврий.

Испасванието на горнитѣ пжпки, които сж точкитѣ, отъ кждѣто израстватъ филизнтѣ на растението, отъ добитѣка не е толкова врѣдно, колкото е врѣдно при косидбата. Това тѣхно изяждане даже не е никакъ опасно стига да се даде врѣме на растението да си образува нови пжпки въ пазвитѣ на долнитѣ при корена листа. Даже въ такъвъ случай, ако въ детелината е пустнато на паша много добитѣкъ, който, по необходимостъ, оголява съвършенно ливадата и ако добитѣка се пасе много дълго врѣме, образуването на пжпкитѣ се прѣкъсва и растението отслабва,

Ако се иска да се помогне на слабитѣ детелинови растения, то прѣзъ зимата трѣбва да се произведе повърхностно наторяване съ оборски или другъ торъ.

На почви, склонни къмъ замръзване, необходимо е слѣдъ отиразяването да се изслѣдва каква частъ отъ растенията сж измръзнали, та да се успѣе да се взематъ мѣрки за възможното ограничение на причиняваната врѣда.

Ако се укаже, че коренитѣ на детелината, ако и да не седатъ плтно въ почвата, нѣ като се издърпватъ отъ земата се вижда, че тѣ се държатъ въ нея посредствомъ още останали влакнести коренчета, то е възможно още да се помогне на детелината, обаче ако растенията много лесно се скубатъ и се вижда, че главниятъ коренъ е започналъ да гние, то не трѣбва да се губи врѣме, а трѣбва да се разоре ливадата.

Неувѣхналитѣ и държащитѣ сж още въ почвата растения могатъ да се спасятъ, като се достатъчно просуши ливадата и слѣдъ това да се прѣваля съ тежакъ валякъ, съ което растенията се притискатъ къмъ почвата и пускатъ нови корени, ако само врѣмето не е много сухо. Въ случайтѣ когато измръзването може да се прѣдвиди отъ по-рано добръ е прѣваляването да стане още прѣвъ есенъта или да се пустне едрѣ рогатъ добитѣкъ.

Използуване на детелината: а) *Черъзъ пасение.* Прѣди всичко детелината се счита като пасбищно растение, макаръ че много рѣдко се срѣщатъ пасбища, посѣти само съ детелина. Много често обаче тя се намира засѣта размѣсена съ други трѣви и такива пасбища даватъ повече и по-здрава трѣва и съ правилни съотношения за хранителнитѣ вѣщества на разнитѣ ѝ видове трѣви. Въ Германия кждѣто нейната култура е доста развита земледѣлцитѣ слѣдватъ единъ рѣдъ при спасванието ѝ, така

напр. въ сѣверна Германия въ началото на м. Май пускатъ въ нея овцетѣ на паша, а въ срѣдата на Май пускатъ едриѣ рогатѣ добитѣкъ; въ Западна и Южна Германия пушанието на добитѣка може да стане даже прѣди двѣ недѣли ако само за това врѣмето позволява, тѣй като въ студено и влажно врѣме детелината причинява растройство на стомаха, подуване и затова въ такова врѣме тя не служи за пасбище.

б). *Чръз косение.* Покосената детелинена трѣва може да се употреби и като зелена храна за добитѣка и като сухо сѣно. За послѣдното ще говоримъ по надолѣ. Врѣмето за косение на детелината, когато покосеното ще се употреби за зелена храна зависи отъ врѣмето, въ което детелината съдържа най-голѣмо количество хранителни вещества.

Спорѣдъ изслѣдванята на Дитриха, червената детелина съдържа въ 100 части:

	Протеинъ	Безазотисти вещества	Дървесни материи	Тлъстини	Фосфорни киселини	Варъ
Въ младитѣ листа. . . .	30	44	11.5	4.2	1.1	3.6
При появяване на цвѣт- нитѣ главички.	21	41	28	3.2	0.9	2.4
Въ пълненъ цвѣтъ. . . .	17	36	36	3.2	0.8	2.1
Въ стеблата, особено въ врѣме на появяването на цвѣтнитѣ главички. . . .	14	43	33	2.9	0.8	1.8
Въ пълненъ цвѣтъ. . . .	11	35	44	2.9	0.7	1.5

По голѣмото съдържание на хранителнитѣ вѣщества въ младата детелина се потвърждава така също и отъ анализата на Ритгаузена. Той намѣрилъ въ детелината покосена:

	Съсвѣтъмъ млада	13 Юний	23 Юний	20 Юлий
Вода	16.7%	16.7%	16.7%	16.7%
Золи	9.8%	7.2%	5.8%	5.6%
Дървесни материи	24.7%	32.8%	32.9%	41.7%
Азотисти вѣщества. . . .	21.9%	13.8%	11.2%	9.5%
Безазотисти вѣщества. . .	26.9%	29.5%	33.4%	26.5%

Така щото съ горнитѣ изслѣдвания на двамата учени се доказва, че младата детелина е по-богата на хранителни вещества отъ по-старата. Не само съдържанieto на по-вече

хранителни вѣщества дава прѣимушество на млада покосената детелина а и нейната лѣсно—усвояемостъ при исхранванието я прави по-прѣдпочитателна отъ по-стара покосената. Отъ изслѣдванията си по това г. Ю. Кюнъ е намѣрилъ, че сж се усвоили слѣдующитѣ количества отдѣлни вѣщества въ проценти:

	Отъ много млада де- телина.	Въ нача- ло на цвѣ- тението.	Почти слѣдъ прѣцвѣтя- ванието.
Сухи вѣщества	61.1	58.5	54.3
Органически вѣщества	64.6	61.0	56.8
Азотисти вѣщества	70.9	65.0	58.8
Безазотисти екстрактив. вѣщества.	70.2	68.4	66.3
Дървесни вѣщества	50.6	46.6	39.8
Тлъстина	58.0	64.4	60.2

Слѣдователно въ младата си възраст детелината е най-богата на хранителни вѣщества а и тѣзи послѣднитѣ най-лесно се усвояватъ.

За разрѣшение на въпроса: може ли детелината, косена постоянно млада, да даде въ продължение на своето рѣстене най-голѣмо количество на лѣсноусвоявани и хранителни вѣщества или за да се постигне това трѣбва да се коси тя по-рѣдко, сж послужили сравнителнитѣ опити на Фелькера, резултатитѣ на които сж приблизително за 11 декара:

Колко пѣти е косена	Денъ въ кой- то е станала първата ко- сидба	Реколтата на сѣното отъ всички- тъ косидби въ килогр.	Протеинови вѣщества въ килогр.	Безазоти- сти вѣще- ства въ ки- лограмми	Минерални вѣщества въ килограмми
6 пѣти	15 Април.	3772.	475.	2033.6	328.
5 "	28 "	4362.4	574.	2656.8	393.6
4 "	12 Май	5674.4	705.2	3591.6	702.4
3 "	26 "	7642.4	738.	4772.4	524.8
3 "	2 Юний	8118.	639.6	5608.8	606.8
2 "	9 "	8872.4	656.	6215.6	574.
2 "	16 "	10397.6	967.6	7052.	639.6
1 "	23 "	8987.2	688.8	6232.	590.4
1 "	30 "	8954.4	623.2	6330.4	524.8
1 "	7 Юлей	8216.4	524.8	5822.	475.
1 "	14 "	8495.2	459.2	6084.4	506.4
1 "	21 "	7696.4	360.8	5428.4	360.8

Отъ това слѣдва, че на най-добрата за детелина почва и въ влаженъ климатъ, най-много хранителни вѣщества се получаватъ въ двѣ коситби, ако първата е извършена въ началото на цвѣтението (16 Юний).

(Слѣдва).

Земледѣлието въ Софийско.

Една отъ доста западнитѣ страни въ земледѣлческо и економическо положение е и Софийската околия.

Почти всичко тукъ се върши по единъ първобитенъ начинъ. Отгледванието на земледѣлческитѣ растения и другитѣ клонове отъ земледѣлието, като: скотовѣдство, овощарство, пчеларство и копринарство сж доста низко паднали. Надали ще се намерн нѣкой земледѣлецъ да прочете нѣщо изъ земледѣлческитѣ списания, та да се ползува отъ него, на и ако има то сж рѣдко.

При вспчко, че тука климѣтътъ е студеничкъ и не позволява отгледванието на нѣкои земледѣлчески растения, като: гюлтъ, сусамътъ, оризътъ, макътъ, памукътъ и др., а на първо мѣсто туриятъ, разбира се, лозата, то поне отгледванието на останалитѣ земледѣлчески растения да се подобри, но и то не е. Днесъ за днесъ има замедѣлци, които захванаха отгледванието на захарното цвѣкло, нъ още не сж привикнали, понеже си знаятъ едната ржъ, пшеницата, овеса и ечемика, а тукъ-тамъ просото, къмъ отгледванието на които сж привикнали. Обработванието на почвата става съ единтъ орато и мотика; плугътъ е въведенъ само въ нѣкои мѣста, а най-много има вѣялцитѣ, но други нѣкои земледѣлчески орждия и машини не сж въведени, а и ако има негдѣ то сж доста малко.

Скотовѣдството е почти на сжщата нога, каквото е и самото земледѣлие. Колкото пхти да сжмъ обикалялъ назаря се срѣщамъ слаби, недѣгави и омаломощени животни, то стѣ що е? — отъ недоброто отгледване, разбира се. Отгледванието имъ става въ тъмни оборн, храната е доста слаба и кърмене редко. Овцевѣдството е до негдѣ добръ, а колкото за кравитѣ тѣ сж съвсѣмъ пропаднали и млѣчността имъ е съвсѣмъ намалена.

Овощни дървета има, нъ повечето сж въ диво състояние, отколкото питомни. Почти никакви грижи не се полагатъ за отгледванието имъ.

Лозарството и не съществува, понеже климатическият условия не позволяват за развитието на лозата. Има въ пѣкои села лозя, но тѣ сж въ малко количество.

Пчеларството сжщо е на долня степенъ. Отгледванието на пчелитѣ слава въ старата система кошери и по първобитенъ начинъ. Никакви нови системи не сж въведени.

А пѣкъ колкото що се отнася до коприварството, *пази Боже!* Има селени, които незнаятъ и какво е това *буба*. Този толкхва важенъ клонъ е съвсѣмъ неизвѣстенъ за тукашния земледѣлецъ, а би трѣбвало и трѣбва да съществува най-вече. Черницата я има въ много селски дворове, но ползата и е неизвѣстна. Такова е земледѣлието тукъ описано въ кратцѣ; нѣ защо е тъй, ще окажемъ по-долу съ по общи черти.

Първото условие е самото невежество и консерватизма у селянитѣ, които сж своиственици почти на Българския земледѣлецъ.

Второ, студеничкия климатъ, който не позволява отгледванието на пѣкои важни земледѣлчески растения, описани по-горѣ и отъ не до толкова хубавата почва.

Трето. Лѣтнитѣ суши и градобитниции, и

Четвърто. Низкитѣ пазарни цѣни на произведенята.

10/IX 1900 г. с. Панчарево (Софийско).

Единъ селянинъ.

Примѣренъ Околийски Началникъ.

Въ миналата книжка, подъ това заглавие констатирахме, че Ломский Окол. Началникъ, г-нъ Браняковъ, бѣ издалъ едно окръжно до общ. кметове съ похвално съдържанне; днесъ ни е приятно да констатираме, че и Каваклийский Окол. Началникъ, г-нъ Е. Петковъ, е издалъ едно подобно окръжно, което печатаме по долу. Това окръжно Сливенский Окр. Управителъ г-нъ Ив. Молловъ е испратилъ до другитѣ г. г. Окол. Началници въ окръга си съ заповѣдъ да направятъ и тѣ потребното прѣдъ кметовѣтъ за да се опрѣдѣлятъ мѣста за черничеви градини и прѣдвидятъ сумми за купуване на дървета и за поддржане на градинитѣ. Ето и самото окръжно:

„Познато е на всички г. г. Общински кметове отъ повѣрената ми околия, че селското население отъ общинитѣ нѣ, искарга своя помпникъ исклучително отъ земледѣлието. Ни въ едно село не се

култивира друго нищо освенъ разнитѣ видове житни растения. Благодарение на тая еднообразна култура отъ една страна и отъ друга нѣурожаитѣ, които имѣ да изтърни земледѣлческото население прѣзъ послѣднитѣ 3 — 4 години, та неговия поминъкъ сега за сега е твърдѣ мжценъ. — Не би било такова положението на селянина — земледѣлецъ, ако той култивираше край земледѣлието и нѣкоя друга култура, която да допълваше загубитѣ отъ земледѣлието му — толкосъ чувствителни прѣзъ послѣднитѣ години. Ако, напримѣръ, всѣко селско стопанство имаше по нѣколко черничевы дървета и отгледваше копринената буба, то безсмыслино земледѣлеца щѣше съ отхраната на тая буба да добие извѣстенъ доходъ, който, ако не прѣмахнеше загубитѣ му отъ чистото земледѣлие, то поне щеше да му заслужи що-годѣ. Разбира се, че тая заслуга толкосъ по-голяма ще бѣде, колкото повече се отхранватъ копринени буби.

Врѣмето, прѣзъ което тя се отгледва, е толкосъ кратко, щото съ нищо не прѣчи на другитѣ земледѣлчески работи, още помного, че прѣзъ самия тоя сезонъ земледѣлеца има твърдѣ малко полска работа. Ако дори земледѣлеца и да бѣ ималъ специална земледѣлческа работа прѣзъ това врѣме то пакъ нѣма какво да му припаствува бубарството, защото бубата може прѣспокойно да отгледа стопанката безъ всѣкаква намѣса на стопанина.

Щомъ такива сгодни условия притежава тая култура, то непростително е да се неотгледва. Да се постигне тая добра идея, трѣбва общинскитѣ съвѣти, а главно селско-общинскитѣ управления да употрѣбятъ исключително внимание и енергия за нейното популяризиране. Твърдѣ мжно може частната инициатива да въздѣйствува въ това отношение бързо и успѣшно, затова именно самитѣ общински управления трѣбва да взематъ грижата върху си по тоя въпросъ. — За това прѣдлагамъ на г. г. кметовѣтѣ: а) тѣ да свикатъ общинскитѣ си съвѣти на извънредно засѣданне и то най-късно до 15-й идущи мѣсець; б) Въ тия засѣдания да разгледатъ и рѣшатъ по принципъ върѣе ли или не черницата въ района на селското землище; в) щомъ върѣе, да опрѣделятъ едно подходяще мѣсто, за общинска черничева градина, която да побере не помалко отъ 500 такива дръвчета; г) Слѣдъ това, да постановятъ да се вземе отъ всичкитѣ приходни параграфи на бюджета по извѣстна сума, щото всѣка една селска община та може да броя за тая цѣль отъ 30 — 50 лева. Минимума отъ тая сума ще се прѣдпочете за по-малкитѣ общини и по-бѣднитѣ, а максимума — за по-големитѣ и по-богатитѣ.

Като разрешатъ тоя въпросъ, общинскитѣ съвѣти, до казаната дата да ми изпратятъ своитѣ постановления тутакси, а отруденитѣ сумми веднага да вписатъ въ мѣстната земледѣлческа каса на хранение.

Съ събранитѣ сумми ще се купи пуждното число черничеви дръвчета отъ Пловдивския разсадникъ и ще се устрои въ всѣко едно село общинска черничева градина. Тя ще послужи за образецъ на всѣки стопанинъ отъ селото, при това ще бжде и източникъ за приходъ на общината, като продава листа.

За неизлишно намирамъ да прѣдопрѣдя г. г. общинскитѣ кметове, че оня отъ тѣхъ, който занемари тоя въпросъ, и не вземе грижата, за да се изпълни по всичкитѣ задължителни пунктове настоящето ми до 15 Августъ т. г., то спрямо такива кметове ще искамъ тутакси приспособлението на чл. 73 отъ „закона за селскитѣ общини.“

Ние бихме желали да се научимъ до колко прѣкрасната идея на г-на Началника е реализирана. Това ще се помчимъ да сторимъ и въ идущата книжка на списанието, ще го оповѣстимъ на читателитѣ си.

Състоянието на врѣмето изобщо и на земледѣлческитѣ култури, презъ врѣмето отъ 19 Августъ до 17

Септемврий т. г. спорѣдъ централната метеорологическа станция.

Врѣмето изобщо. Врѣмето презъ този периодъ е било всѣкъждѣ повечето ясно и сухо, тихо и доста топло, а като такова, то особено е благоприятствувало на вършибата, на брането и сушенето тютюна, както и на закъснѣлото узрѣване на просото, кукуруза и лозята. На оризищата въ Пловдивско и на захарното цвѣкло въ всичкитѣ мѣста въ които се култивира, врѣмето много благотворно е повлияло. Поради настъпилата суша посѣването на нови посѣви, особено въ западнитѣ окръзи, не е могло да стане въ достатъчна мѣрка, а тамъ гдѣто сж посѣти, тѣ не сж могли доволно да прѣуспѣватъ. Брането на кукуруза и гроздето трѣбваше почти всѣкъждѣ да закъснѣ поради неблагоприятнитѣ условия отъ по-напрѣдъ. Слѣдъ изобилнитѣ дъждове въ послѣднитѣ дни на прѣдидущия периодъ усиляването на пероноспората продължавало да опустошава лозята, които не сж били прѣскани систематически съ борделезовъ разтворъ.—Прѣзъ първата половина на периода въ околнитѣ Кудска, Силистренска,

Добричка и Варненска се появили по пизкитѣ дървета и особено по трѣвата едни гъсеници, които въ Кулско били въ такова множество щото земята почернѣла отъ тѣхъ и трѣвата омърсена, та добитѣкъ не могълъ да я пасе. Въ Балчишко зелето и пипера сж поврѣдени на половина отъ тия гъсеници, а трѣвата и листата на дърветата били опустошени въ голѣмъ размѣръ. — Въ Бѣлоградчишко много кукуруза били поврѣждани отъ диви свини.

Качеството на хранитѣ. Изобщо за цѣлото Княжество качеството на хранитѣ е оцѣнено както слѣдва: на житото едвамъ сръдно а на много мѣста даже долно; на овеса, лимеца, ячмика и просото — почти добро, само тукъ-тамъ много добро.

Царевичата. Врѣмето прѣдъ отчетния периодъ извънредно е благоприятствувало на царевичата, като е обезпечило узрѣването и на кжено засѣтата. Безъ настъпната суша и при ранна слана царевичата на много мѣста щѣше да остане зелена. Брането ѝ тукъ-тамъ е било извършено прѣди 17 септемврий, до която дата нейното състояние е било оцѣнено почти като много добро (4) изобщо за цѣлото княжество, а като отлично (6) или много добро (5) — въ тия околини, въ които именно тя най-много се култивира (Ломъ, Орѣхово, Бѣла-Слатина, Враца и пр.) Очаква се качеството на тазгодишната царевича да бѣде изобщо добро, а на пѣкои мѣста и много добро.

Лозята. Благодарение на особено благоприятно врѣме прѣзъ отчетния периодъ, огромнитѣ погуби отъ честитѣ градушки и, главно, отъ всеобщо разпространената пероноспора по лозята сж намалени поне до една извѣстна степенъ. Гроздоберѣтъ само на твърдѣ малко мѣста билъ извършенъ до 17 септемврий, защото прѣвѣзходното врѣме, което продължава и слѣдъ тая дата, е позволило да се не бърза съ брането на недозрѣлото още грозде. Учителѣтъ г. Вачковъ съобщава отъ Сухиндолъ (Севлиево), че тамъ гроздето имало на 12 септемврий 11% захаръ отъ непрѣсканитѣ и 15½% отъ прѣсканитѣ лозя, когато миналата година такава захарностъ имало вече на 24 августъ. До 18 Септемврий захарността на гроздѣто отъ прѣсканитѣ лозя успѣла да се увеличи съ 1½ процентъ по Бабовия сахарометръ, съ който сж правени измѣрванията. — Констатирана е филксерата въ пѣкои лозя на с. Дивдѣдово (Шуменско).

Конечна оцѣнка за реколтата отъ лозята и за качеството на новото вино ще може да се даде чакъ въ идущия бюлетинъ.

Захарното цвѣкло. Подобруване въ състоянието на захарното цвѣкло е продължавало до изкопаването му, което на много мѣста е начедало вече къмъ края на отчетния периодъ. Въ идущия бюлетинъ

ще бждатъ дадени всичкитѣ възможни подробности за получената реколта и за качеството на цвеклото.

Оризътъ. Оризищата въ Пловдивскиятъ окръгъ сж били много добри. Оскъдица отъ вода не се е чувствувала и сериозни болѣсти освѣнъ „чалгънъ“, не е имало. Оризитѣ завързали добро върно, а до края на отчетния периодъ жетвата имъ въ Станимака били почти прѣполовена.

Ливадитѣ и пасбищата. Всѣкждѣ сж били въ задоволително състояние, Никждѣ не сж почувствували недостатѣкъ отъ добра паша.

Пчелитѣ. Въ състоянието на пчелитѣ е настъпило едно значително подобрѣние; то на много мѣста е отлично, а само тукъ-тамъ е срѣдно.

Домашниятъ добитѣкъ, овцитѣ и домашнитѣ птици сж прѣкарали много добрѣ, като сж имали прѣдостатѣчна паша и храна. Болести, които би заслужили да се избройватъ, не е имало по добитѣка.

Рапицата. Сѣянето на новата есена рапица е наченало още отъ началото на отчетния периодъ и се е продължавало въ нѣкои мѣста до самото му изтичане. По-рано посѣтата рапица не отивала толкова добрѣ по нѣмане потрѣбната влага. Като не е закрѣпнала достатѣчно, тя е изложена на опасностъ отъ гжсеници, бубулечки и особени червеи, които почти всѣкждѣ сж се появили. Къмъ края на периода състоянието на рапицата е било добро (4) въ Ложъ, Бѣла-Слатина, Орѣхово, Никополъ, Луковитѣ, Лоречъ, Сухиндолъ, Русе и Тутраканъ, а срѣдно (3), въ Фердинандъ, Плѣвентъ, Свищовъ, и Търново. Въ Разградъ рапицата засѣта късно и била на поникване, а въ Бѣла (Русенско) посѣването ѝ спрѣно поради бездѣждие.

Р А З Н И

Културата на ориза въ Балчишко. Въ кн. *М V* на списанието, бѣхме явили, че земледѣлеца Жельо Атанасовъ въ с. Текке, Балчишка околия ѣ прѣдприелъ опитъ съ културата на ориза. Сега сме въ положение да явимъ на нашитѣ читатели, че опитътъ е произведенъ не отъ Жельо Атанасовъ, който се е отказалъ отъ това, а отъ Петръ Атанасовъ и Апостолъ цвѣтковъ и че този опитъ е излѣзалъ по-вече отъ сполучливъ. Петръ Атанасовъ и А. Цвѣтковъ се явиха въ редакцията ни съ една торба отъ това произведение и нѣколко класове, отъ което се убѣдихме, че произведениетъ оризъ въ нищо не се различава отъ Пловдивскитъ, отъ който бѣше

и съмето. Отъ направениѣ опитъ се заключава, че ще се получава 800 — 900 кгр. на декаръ. Както се учимъ производителитъ на ориза щели да се отнесжтъ до Министерството на Земледѣлнето и Търговията съ молба да имъ съдѣйствиува за разширение на оризевата кулеура въ «Батовата долина».

Опити съ културата на захарното цвѣкло въ Варненскій Окржгтъ. Прѣзъ т. г. въ Варн. Окржгъ се произведоха на четири мѣста опити съ отгѣжданнето на захарното цвѣкло. Опититъ на всѣкждѣ палѣзоха прѣвѣсходни въ количественно отношение; остава да се види процентното съдържанне на захарта, което то съдържа, за която цѣль Инспектора по лозарството и земледѣлнето испратилъ по нѣколко глави отъ всѣко испитвано мѣсто въ Софійската захарна фабрика за анализа. Ще се погрижимъ да научимъ резултата и да го съобщимъ на г. г. читателитъ си.

Продажба на коне. На 3 идущий Октомврий (новъ стилъ), Дирекцията на Държавнитъ копезаводи въ Унгария ще продава на публиченъ търгъ въ Буда-Пещанскія татързалъ (Tattersall k-repesi-ut) 134 глави коне и кобили, каталогъ на които се ламира въ нашето Министерство на Търговията и Земледѣлнето.

КНИЖНИНА.

Излѣзе отъ печатъ Октомврийската книжка на Българска Сбирка, списание за книжина, исторически и общественни знания, излиза подъ редакцията на Стефана С. Бобчевъ, съ слѣдующето съдържанне: I. С. С. Бобчевъ. На всесвѣтската парижска изложба. II. Смѣсна китка отъ стихотворения. — 1. А. Узуневъ. Баща. — 2. Из Арнаудовъ. Закжсѣла. — 3. Ст. Илиевъ. Зима въ село. III. Хр. П. Стоиловъ. Засъване, фолклоренъ припосъ по Горно-Джумайско парѣчие. IV. Д. Ф. Тевъ. Два брага. Стихотворение. V. С. С. Б. Лични нашенски дѣйци, които заминаватъ. — Докторъ Г. Янколовъ. VI. Афоризми и парадокси, отъ Ницше. VII. По новия законопроектъ за училищата. VIII. Малки очерки и раскази. — Надгробна пѣсень, отъ Ф. Ницше, прѣв. К. — 2. Последниятъ урокъ, отъ Alphonse Daudet, прѣв. А. Узуневъ. IX. Книгописъ. I. Отзиви и оцѣнки. — II. Нови книги. — III. Прѣгледъ на нашия и чуждия периодически печатъ. X. Какво става по свѣта? I, Въ нашенско. II. На Чужбина. Годишенъ абонаментъ 8 л.

Получиха се въ редакцията слѣдующитѣ списания и книги: Сп. **«Природа»** брой 1, год. VII. Редактори Ст. Хр. Геновъ и Г. К. Христовичъ, гр. София. Сп. **«Ветеринарна Сбирка»** брой IX и X, год. IX, органъ на дружеството на ветеринарнитѣ лѣкари въ България; Списание на Българ. Инженерно-Архитектурно дружество, брой 8 и 9. Сп. **«Беседа»** излиза подъ редакцията на дружество **«Любословие»**, въ Одринъ, год. I, брой V, **«Недвижимата собственост»** и *въпросътъ за урѣжданieto ѝ въ България* отъ Д-ръ Д. К. Вогазли, (отпечатъкъ отъ сп. **«Юридически Прѣгледъ»**, год. VIII. **„Изложение за състоянието на Шуменско окръжие“**, прѣзъ 1899 и 1900 година.

Кореспонденция: Молимъ г-на Автора на статията: **«Гдѣ е спасението»** да яви въ редакцията сѣщинското си име, слѣдъ което само ще се помести тя съ псевдонима му. — Г-ну Ив. Кольовски. Молимъ явете адреса си, книжката Ви **МЗ** 8 се повърна въ редакцията. Г-нъ Димитръ Петковъ, свършилъ мин. год. землед. училище. Министер. на Земледѣлието Ви подарява год. III на сп. **„Сѣячъ“**. Явете си точний адресъ въ редакцията. Г-ну Райко Сжювъ въ Рахово. Явете си адреса, кн. **МЗ** 8 се повърна въ редакцията съ забѣлжка **«отпътувалъ»**. — Петръ Бояджиевъ отъ Берковица. Молимъ явете новий си адресъ. — Г-ну Ат. Желѣзковъ с. Гий-Орманъ, молимъ внесете ни абонамента за мин. години и полугодиш. абонаментъ за тѣзи година. Г-ну Енидженский общ. кметъ — Добричско. Внесете ни досегашний абонаментъ отъ 4. л. 65 ст. съ което се издѣлжавате прѣдъ редакцията. — Г-ну Ив. Котаманову, явете новий си адресъ.
